

899

FIATALKORU BÜNTETTESEK ÉS A MODERN TÖRVÉNYHOZÁS

IRTA

Dr FINKEY FERENCZ

Különlenyomat a „Jogállam“ VIII. és IX. évfolyamából.

BUDAPEST.

1909.

*A csempereki főiskola könyvtárának.
a szerző.*

FIATALKORU BÜNTETTESEK ÉS A MODERN TÖRVÉNYHOZÁS

IRTA

DR. FINKEJ FERENCZ

Különlönyomat a „Jogállam“ VIII. és IX. évfolyamából.

C. 899.

BUDAPEST.

1909.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

A JOURNAL OF THE HISTORY OF IDEAS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

A büntetőjog tudománya örömmel és büszkeséggel tekint-
het a XX. század első évtizedének büntetőjogi mozgalmaira
és alkotásaira. Az új század új eszméket hozott, illetőleg hama-
rosan megérlelte a XIX. század utolsó tizedeinek forrongásban,
kialakulóban levő eszméi közül az életképeseket, mintegy ki-
válogatta, programmba szedte a megvalósítható és okvetlenül
megvalósítandó reformokat, melyekkel a következő évtizedek
törvényhozása a tételes büntetőjogot a rohamosan haladó mo-
dern korszellemmel összhangba hozhatja s fokozatosan, rázkód-
tatás nélkül kiépítheti az új, a modern büntetőjogot, a XX. szá-
zad igényeinek megfelelő új büntetőtörvénykönyveket.

Ha a mai büntetőjogi mozgalmakat, törekvéseket össze
akarjuk foglalni, ha a büntetőjog javításán, fejlesztésén munkáló
reformerek kívánságait, javaslatait összeszededgetjük és össze-
hasonlítjuk, körülbelül három fő jegeczesedési pontot állapít-
hatunk meg.

Elsőben is — eltekintve egyes, de mind kevesebb számu-
tulzótól — a büntetőjog művelőinek s a reformereknek is nagy
többsége egyetért abban, hogy a büntetések zömére, a *felnőtt*
normális (alkalmi) büntetésekre a *mai tételes büntetőjog* fenn-
tartandó. A cselekmény súlyához és a tettes egyéniségéhez
mért s okszerűen, célúdatosan végrehajtott szabadság- és pénz-
büntetés a leghelyesebb eszköz, mely az ily normális büntette-
sekkel szemben úgy jogérzetünket kielégíti, mint a társadalmat
kellőképen védi s a lehetőségig biztosítja a hasonló büntettek

ismétlődése ellen. E részben a közelebbi jövő feladata csak a ma mindenütt uralkodó szabadságvesztés-büntetéseknek valóban és szigorúan *rendszeres* végrehajtása, illetőleg a végrehajtás oly irányu reformja, hogy a rendes büntetések különböző csoportjaival szemben a szabadságvesztés foganatosítása tényleg *egyénségüknek* megfelelően történjék, a mi főleg a szabadságvesztési intézetek gondos *specialisatiója* által biztosítható. (Külön intézetekben a rövidebb, külön a hosszabb időre ítélték, külön az ipari, külön a mezőgazdasági munkával foglalkozók stb.). Valamint tökéletesítendő a pénzbüntetések végrehajtása, az azt pótló büntetések (közmunka) s általában a melékbüntetések alkalmazása.

A büntetések ez első (s számra legnagyobb) főcsoportjával szemben, a melyre nézve a közelebbi évtizedek feladata csak a meglevő rendszer és intézetek kiépítése, fejlesztése, tökéletesítése leendő, a büntetések másik két csoportja az, a melyre nézve a XX. század első évtizede már teljesen új utat tört, vagy készül törni, új programot, új feladatokat tűzött a következő nemzedékek elé. E két csoport: a *fiatalkoru* és a *közveszélyes* büntetések osztályai. Mindkét, egymástól lényegesen különböző csoportra nézve már a XIX. század utolsó évtizedeiben megindult a büntetőjogi reformmozgalom, de csak a jelen évtized az, mely a forrgó eszmék, a törvényhozási kísérletek körül határozott és céltudatos programot állapít meg az említett két osztállyal szemben követendő állami és társadalmi eljárás, tevékenység tekintetében.

Az emberi szellem változékonyságát s a végletek találkozásának oly sokszor hangoztatott elvét igazolja, hogy a fiatalkoru és a közveszélyes büntetések kérdésében a kiindulási pontra, a vezéreszmére nézve a mai irodalom legellentétesebb irányai találkoznak. A megelőzés vagyis a társadalom védelme a közös kiinduló pont, a közös vezéreszme, melyben a két ellentétes irányu reformactio szálai összefutnak. Mindkét csoportra nézve, a mai büntetőjogi irodalom, a különböző nem-

zetközi egyesületek, tanácskozások s a törvényhozási kísérletek alapgondolata az, hogy a társadalom védelme, a közérdek, a közjólét (közérkölc, közbiztonság) tekintetei követelik e két büntettes osztálylyal szemben az eddiginél hatékonyabb, czéltudatosabb, határozottabb és erőteljesebb tellépést. voltaképen e két csoport eltüntetését, előállításának, növekvésének meggátlását, lehetetlenné tételét. Mig azonban (s ebben tér el aztán a két csoporttal szemben követendő út) a *fiatalkorú* büntettekkel szemben a modern büntetőjog-tudomány az *erkölcsi javítást*, az *erkölcsi megmentést* tekinti a közvetlen és minden áron megvalósítandó feladatnak, ezek felé tehát szeretettel, nemes humanismussal, altruistikus érzelmekkel fordul, őket felemelni, a bűn útjától visszatéríteni vagy visszatartani igyekszik, addig a *közveszélyesekkel* szemben szinte lemondással, de a közérdek, a többség java által parancsolt szomorú kötelességből az *ártalmatlanná tételt*, a kérlelhetlen fizikai meggátlást kénytelen elismerni közvetlen cél gyanánt, ez utóbbiakat azért, ha nem is «tüzzel-vassal», mint a régi büntetőjog tette, de a humanismus szem előtt tartásával, a szükségesség határáig elszigeteli a szabad társadalomtól, így igyekeztén a lehetőségig megmenteni a társadalmat előrelátható újabb büntetteiktől.

A *közveszélyes* büntettesekkel való büntetőjogi elbánás módzatai felett még élénk vita folyik és fog folyni jó ideig (a Nemzetközi Büntetőjogi Egyesület 1910. évi brüsszeli nagygyűlésén épen az első vitakérdést fogja képezni), azonban a megoldás körvonalait már világosan láthatjuk azokból a mindjobban összhangzó felszólalásokból, melyeket a legutóbbi években a különböző szakkörökben (a NBE. 1905. évi hamburg kongressusa, a NBE. német, francia, magyar csoportjának 1904—1908. évi ülésén), a szakfolyóiratokban (Bulletin de l'Union international de droit pénal, Revue pénitentiaire et du droit pénal, Rivista penale, Zeitschrift für die ges. Strafrechtswiss. stb.) elhangzottak, illetőleg megjelentek s a különböző törvényekből, törvényjavaslatokból és tervezetekből, melyek e

tárgyra vonatkozólag az utóbbi évtizedben keletkeztek (1902. évi norvég Btk., 1900. évi norvég törvény a csavargásról, 1901., 1904. és 1907. évi angol javaslatok, az 1908. évi decz. 21-iki angol «megelőzési» törvény stb.). A közveszélyes büntetteknek a mai irodalom és a törvényhozások is három alcsoportját különböztetik meg: a) az *elme gyengeségből* közveszélyeseket, az u. n. csökkent beszámítási képességűeket; b) a hivatásos *csavargókat* és c) a *megátalkodott, üzletszerű* büntetéseket, az u. n. javíthatatlanokat. E három csoport mindeikével szemben természetesen sajátos módon kell elbánni, a ma uralkodónak mondható közfelfogás azonban annyiban tartja őket összefoglalhatónak, mert mindhárom csoport kisebb-nagyobb mérvben tényleg «közveszélyes» a társadalomra s ép ez a közveszélyesség igazolja mindeniknél a határozatlan időre («addig, a míg szükséges») való letartóztatást s a megfelelő sajátos kezelést.

Jelen dolgozatom nem kíván foglalkozni sem a normális, sem a közveszélyes büntettekkel, hanem egyedül a harmadik főcsoporttal: a *fiatalkoru* büntettekkel. A büntetteknek ez a csoportja az, a melynek lehető megszüntetése, vagyis a fiatalkoruaknak a bűnelkövetéstől megmentése ugy erkölcsi, mint társadalmi tekintetben legnagyobb jelentőségű s a melylyel való büntetőjogi elbánás is a XIX. század, a klasszikus iskola büntetőjogával szemben a leggyökeresebb revisiót kívánta. Másfelől épen a fiatalkoru büntettek kérdése az, a melyre nézve századunk első évtizede alatt mondhatni az összes művelt államok csodálatraméltó egyöntetűséggel megértették és elfogadták a modern büntetőjogi tudomány reformkivánságait s egymás után, szinte vetélkedve iktatják törvénybe a gyermek- és fiatalkoruak megmentésére irányuló reformeszméket, az eddigi szigorú inhumanus büntetések helyett a *javító nevelést* teszik általános szabálylyá a bűn útjára tévedt fiatalokkal szemben, emellett lelkesedéssel karolják fel, támogatják, segítik a szintén mindenütt bámulatos buzgalommal fellendült társadalmi gyermek-

védő mozgalmat, a patronage ügyet. Ugy, hogy a *fiatalkorúak büntetőjoga*, úgy a megelőzés, mint a fenytetés oldaláról tekintve, lehet mondani a XX. század első tizedében legtöbb helyt teljesen modern szellemben kialakult, vagy kialakulóban van, lehet mondani, hogy ez a része a XX. század büntetőjogának szinte készen áll s ez idő szerint is már mindenütt az életbeléptetés, az új törvények, új intézmények megvalósításának, teljes kiépítésének lázas munkája folyik.

Örömmel jelezhetem már itt, hogy e téren hazánk is az elsők között áll. Az 1908. évi 36. t.-cz., az u. n. *Büntető Novella* (B. N.) II. fejezete a gyermek és a fiatalkorú büntetésekről kérdésében a legmodernebb eszméket fogadja el s oly helyes alapokra fekteti hazánkban is a fiatalkorúak büntetőjogát, melyeken előreláthatólag évtizedekig szilárdul megállhatunk. A Büntető Novellának ez a fejezete az, melylyel hazánk is a *büntetőjogi reformállamok* sorába jutott, s ha a szintén korszakalkotó jelentőségű feltételes elítélés törvénybeigatásával megkéstünk is, a fiatalkorúak kérdésében a vezető államok közé léptünk. *Norvégia* (1896. és 1902.), *Hollandia* (1901.), *Svédország* (1902.), *Dánia* (1905.), valamint az e téren régóta mintául tekintett *Anglia* (számos specziális törvényével) és egyes *északamerikai államok* csupán azok, melyek e téren megelőztek bennünket. Érdekes, hogy Anglia épen a mi Büntető Novellánkkal egyidőben (1908.) alkotja meg a gyermek és fiatalkorúak büntetőjogát összes vonatkozásaiban felölelő összefoglaló törvényt (*Children's Act*), mely ez idő szerint legteljesebb codexe a fiatalkorúak büntetőjogának s a mely sok rokonvonást tartalmaz a mi novellánkkal, bár még mindig sokat tanulhatunk belőle.

A Büntető Novella II. fejezete a ránk jövő 1910. jan. 1-én lép életbe. A jelen év feladata az előkészítésnek, az életbeléptetés lehetővé tételének nehéz munkája. Az igazságügyminiszterium (a belügyminiszteriummal karöltve) nagy buzgalommal és ambícióval fáradozik is, hogy a korszakos törvény, mely a jövő büntetőjogának egy már elkészített fejezete, akadály

nélkül legyen életbeléptethető. Talán nem lesz azért időszerűtlen, ha a B. N. reformjait s azok jelentőségét a nagyobb (nem szak-) közönség előtt közelebbről bemutatni megkísérlem s ennek feltüntetése végett előbb a fiatalkori büntetések ügyéről alkotott újabb külföldi törvényeket és javaslatokat, illetőleg az e téren kifejtett intézményeket vázlatosan ismertetem, aztán a bennünket legközelebből érdeklő Büntető Novella II. fejezetét az eddigi jogszabályainkkal összehasonlítva, bemutatom, végül a B. N. életbelépésével kapcsolatos teendőkre, az e célból még szükséges törvényhozási, kormány- és társadalmi intézkedésekre is felhívom a figyelmet.*

I.

Miként bíráljuk el a gyermekek és a serdülő korban levő fiatalok által elkövetett büntetendő cselekményeket, erre nézve a XIX. század büntetőtörvénykönyvei mondhatni kivétel nélkül az 1810-iki francia Code Pénal hatása alatt állottak, a mely codex méltán nevezetett legutóbbi időkg az európai Btk-ek anyjának.

A francia Code Pénal abból indul ki, hogy a serdülő korban levő (16 évesnél fiatalabb) egyén, a mennyiben eléggé értelmes volt ahhoz, hogy cselekményének «bűnösségét» beláthassa, büntetés alá veendő, de enyhébb tételek szerint büntetendő, mint a felnőtt (büntetőjogi szempontból nagykoru) egyének. A fiatal kor tehát csak enyhítő körülmény. Ha azonban a fiatalkori nem birt a cselekmény bűnösségének felismerésére

* Dolgozatom e bevezető részének megírása után jelent meg *Balogh Jenőnek: «Fiatalkorúak és büntetőjog»* (Budapest, 1909.) cz. hatalmas, e kérdés minden ágát felölelő monografiája. E valóban hűzágpótló pompás munka ugyan az én szerény soraimnál bővebb és alaposabb tájékoztatást nyújt, de talán még sem lesz egészen felesleges a külföldi új törvények összehasonlító bemutatása s a Büntető Novella kritikai méltatása egy rövidke dolgozat keretében. A kérdés iránt mélyebben érdeklődőket azonban utalom Balogh e nagyobb művének tanulmányozására.

szükséges belátási képességgel («discernement»), felmentendő, azonban szükség esetén javítóintézetbe helyezhető, a hol 20. életéve betöltéséig tartható. A 16-ik életévét betöltött fiatalok e szerint mint teljes koru tekintetett, kire a rendes büntetési tételek alkalmazhatók.

A francia Code e felfogását tették magukévá egymásután a XIX. század Btk.-ei (a német particuláris, majd a német birodalmi, a belga, spanyol, magyar Btk.-ek) azzal a módosítással, hogy a legtöbb európai Btk. a gyermekkort (legtöbb helyen a 12. éven alól) kifejezetten mint a beszámítást kizáró okot állapították meg. (Az angol jog csak a 7 évesnél fiatalabbakat zárja ki a beszámítás alól, az olasz Btk. a 9-ik évben állapítja meg az alsó korminimumot.) Egyes törvények a felső korhatárt kissé magasabbra vették (a német bir. Btk. a 18. évre).

Az európai Btk.-ek eme kézzelfoghatóan tulszigoru, lehet mondani inhumánus rendelkezése, méltán hívta ki maga ellen a modern büntetőjogászok éles bírálatát. Hogy egy 8—9, vagy akár 12—13 éves gyermek fegyházzal, börtönnel, esetleg (mint Angliában többször megtörtént) halállal legyen büntethető, ez beillhetett a középkor kegyetlen századaiba, de a XIX. században, mely a népnevelést, az emberiességet hirdeti uralkodó eszmék gyanánt, kirívó anachronismust képezett. A Liszt Ferencz berlini jogtanár által alapított *Nemzetközi Büntetőjogi Egyesület* (NBE.) vette fel a harczot e doktrinár és emberietlen rendelkezések eltörlése érdekében. Vita tárgyává tették a korhatárok kérdését, sürgetve az alsó korhatár felemelését (legalább is a betöltött 14-ik évre), megtámadták a «belátási képesség» fogalmát, e helyett az «értelmi és erkölcsi fejlettséget» kívánva a büntethetőség kritériuma gyanánt felállítandónak. Megtámadták a fiatalkorúak egész büntetési rendszerét, kimutatva, hogy igazságtalan, emberietlen és czélszerűtlen a tulajdonképeni «fiatalkorúakat» a felnőtt büntetésekre megállapított büntetésekkel sújtani, különösen oktalan és veszedelmes eljárás őket — habár

a legrövidebb időre is — a felnőtt büntetésekkel együvé zárni (ugyanabba a fogházba, fegyházba), a fiatalkoru büntetésekre tehát, ha fenytítésre, büntetésre szorultak, *egészen más jellegű büntetési eszközökre*, egészen *új büntetőjogra* van szükség, melynek vezérelve a megelőzés, az erkölcsi megmentés, a *javító nevelés* legyen.

A NBE. lelkes agitatója Európaszerte csakhamar népszerűvé tette a fiatalkoru büntetések kérdését s alig pár év alatt a tudományos körök közkiváncsálma lett: 1. a korhatárok felemelése, 2. a «Discernement» eltörlése, 3. a fiatalkoru büntetésekkel szemben az erkölcsi büntetések, illetőleg a büntetést pótló más intézkedések sürgetése.

E mozgalommal karöltve indul meg az utolsó évtizedekben, egyes kiváló emberbarátok buzgalma folytán, a *gyermekvédelem*, a patronage rendszeres felkarolása. Az állam és társadalom tudatára ébrednek annak, hogy a büntetések, a társadalom belső ellenségei elleni küzdelemnek legeslegbiztosabb fegyvere a még nem büntetett, de az erkölcsi romlás lejtőjére került, vagy előreláthatólag odakerülő *elzúllásnak* indult és *elhagyatott gyermekek megmentése* az erkölcsi romlástól s ezzel a bűnözés útjától. Így születik meg a gyermekvédelmi törvényhozás s indul meg a gyermekvédelmi actió, a melyre nézve ugyan Anglia már több évtizeddel előbb megmutatta az utat, de a többi európai államokban csak a legutóbbi évtized alatt sikerül a kérdés törvényhozási szabályozása s a szükséges intézetek létesítése.

A nemes versenyben, mely a fiatalkoru büntetések és a gyermekvédelem ügyében az európai államok közt napjainkban kifejlődik, egyszerre csak beleszól *Északamerika* s az újvilágot jellemző merész kezdeményezéssel hamarosan vezetője lesz Európának e kérdésekben is. A *javítóintézeti rendszer* kiterjesztése a felnőtt, az idősebb (16—30 éves) fiatalokra, a *próbatúra* bocsátás intézménye, a *fiatalkorúak külön bírósága* s külön eljárás, végeredményben egész *külön büntetőjog* a fiatalok részére:

egyenesen az északamerikai államok eszméi, melyek pár év alatt meghódították az európai államokat.

E nagyjelentőségű reformmozgalom jelen állását óhajtom a következőkben bemutatni, sorra véve a nevezetesebb államokat, melyek e kérdésekben már állást foglaltak s a fiatalokruak büntetőjogát egy vagy más tekintetben előrevitték.

1. Hollandia.

Méltóan régi szép hagyományaihoz* a XX. században is Hollandia nyitja meg a büntetőjogi reformállamok sorát. Már maga az 1881 márcz. 3-iki Büntetőtörvénykönyv, melyet a legújabb európai Btk.-ek sorában szintén mint az első *reform-codexet* szoktuk tekinteni, haladottabb álláspontot foglal el a fiatalok kérdésében. Büntethetőségi korminimum gyanánt a 10. életévet állapítja meg, azonban gondoskodik, hogy a 10 évesnél ifjabbak is, ha büntettet követtek el, javítóintézetbe legyenek utalhatók (18-ik életévük betöltéséig). A 10—16. év közöttiekre a Btk. még fenntartja a belátási képességet, mint a büntethetőség ismervét s a belátási képességgel bírókat a rendes büntetésekkel (fogház) sújtja (a rendes tételek $\frac{1}{3}$ -dal leszállythatók), de az ily elítélt fiatalokat a büntetés kitöltése végett mindenesetre külön intézetekbe rendeli.

Az 1901 február 12-én kelt külön törvény a fiatalokru büntetésekről (életbelépett 1905 decz. 1-én) gyökeresen szakít a Btk. rendszerével. Az új törvény alapgondolata, hogy a fiatalokru, ha büntettet követett is el, nem kell «büntettes»-nek tekinteni, hanem egy erkölcsi javításra, vagyis «kényszernevelésre» szorult ifjunak, a kire tehát nem szabad a rendes büntetési eszközöket alkalmazni, hanem erkölcsi átalakításáról, jobbátételéről kell gondoskodni. E végből az új törvény:

* Amsterdamban már a XVI. században (1595) «dologházat» (werkhuis) létesitenek. Howard, a börtönügy reformátora, a XVIII. század végén elragadtatással nyilatkozik a hollandi dologházakról.

1. eltörli az eddigi alsó korhatárt, de nem azért, mintha a 10 évesnél fiatalabbat is büntetni akarná, hanem hogy a bírónak alkalmat adjon bármely fiatakkorival és pedig az új törvény szerint a 18 évesnél fiatalabbakkal szemben a javító-nevelés elrendelésére;

2. eltörli a «belátási képesség» fogalmát, e helyett a fiatalokorakkal szemben is az *egyénesítés* (individualizáció) elvét alkalmazza, vagyis módot ad a bírónak, hogy a fiatakkor ellen a törvény által megállapított javító intézkedések közül azt alkalmazza, a melyiket a fennforgó esethen a fiatakkor erkölcsi megmentése érdekében legalkalmasabbnak vél; 10 évesnél fiatalabbat a bíró fel is mentheti s szüleihez vagy gondozóihoz visszabocsáthatja, csak a 10—18. év közötti büntettet elkövetővel szemben kötelező valamelyik kényszerintézkedés elrendelése;

3. a 14 évesnél fiatalabbakkal szemben bármely büntett elkövetése miatt csupán *dorgálás*, *pénzbüntetés* (legfeljebb 90 frtig), vagy *javító iskolába* utalás mondható ki; a 14—16 éves már dorgálásra nem ítéelhető, csupán pénzbüntetésre, vagy javító iskolába utalásra; a 16—18 évesek azonban a pénzbüntetésen és javítóiskolán kívül kivételesen *fogházbüntetésre* is ítéelhetők, melynek tartama a felnőttekre megállapított büntetési tételnek legfeljebb feléig terjedhet (életfogytiglani fogház helyett 10 évig), a közös összezárás azonban ily esetben is ki van zárva.

A hollandi új törvény a modern büntető jogtudomány kívánalmait legnagyobbbrészt megvalósítja s e téren joggal tekintethető uttörőnek. Az alsó korhatár mellőzése s a pénzbüntetés alkalmazása a fiatalokra talán kifogásolható, de egyéb rendelkezéseit csak helyeselni és üdvözölni lehet. Különösen figyelemreméltó, hogy a serdülő korban levő büntetettek körében úgy a korra, mint az erkölcsi állapotra való tekintettel több osztályt különböztet meg, más elbánást állapítván meg a 14 évesnél fiatalabb, a 14—16 és a 16—18 évesekre, ugyancsak

másat a kevésbbé romlott s másat a züllött, erkölcsileg romlott fiatalokra.

A kevésbbé romlott fiatalokra a dorgálás és pénzbüntetés mellett a *javitóiskolába* (Tuchtschool) elhelyezés szerepel, mint a legsúlyosabb «büntetés». Ennek tartama legkevesebb egy hónap, legfeljebb 12 hó (14 évesnél fiatalabbakra legfeljebb 6 hó). A züllött, erkölcsileg romlott fiatalokra mint «nevelési eszköz»-t mondhatja ki a bíró «a kormány rendelkezése alá bocsátást», a mi a huzamosabb *kényszernevelést* jelenti s az illetőnek 21-ik életéve elértéig valamely állami vagy jótékony társulat nevelőintézetébe utalásában áll. A kényszernevelés nem büntetés s szabály szerint nem is előzheti meg büntetés. Azonban egyes súlyosabb esetekben (ha az elkövetett cselekmény 3 évi vagy hosszabb szabadságvesztéssel van sújtva), vagy ha a fiatalkorú oly romlottnak látszik, hogy a társadalomba veszély nélkül vissza nem bocsátható, a bíróság a kényszernevelést kombinálhatja a büntetéssel, vagyis a fiatalkorút a kényszernevelés mellett fogházra is ítélni, mely utóbbi a kényszernevelés befejezése után fog végrehajtatni. Az igazságügyminiszternek azonban jogában áll az ily utólagos fogházbüntetés végrehajtását felfüggeszteni, viszont a felfüggesztést (rossz viselkedés miatt) vissza is vonhatja.

Az új törvény ezenkívül behozza az amerikai *próbárabocsátás* intézményét is a fiatalkorúak erkölcsi büntetése gyanánt. A bírónak ugyanis joga van a fiatalkorút «jó viseletének kipróbálása végett» legalább egy s legfeljebb két évre szabadságra helyezni. Ha a fiatalkorú ez idő alatt újabb büntetendő cselekményt követ el, javító iskolába helyeztetik. (A behajthatatlan pénzbüntetés is javítóiskolába elhelyezésre változtatandó.)

Hollandia eszerint különbséget tesz a «javítóiskolák» és a «kényszernevelő intézetek» közt. Az előbbiek mintegy a fiatalkorúak rövidebb tartamu szabadságbüntetésének végrehajtására rendelt állami intézetek, a minőt a törvény életbelépte óta öt

állítottak fel (Velsen, Haaren, Nymegen, Ginneken a fiuk, Zeist a leányok részére).^{*} Ezek az intézetek is azonban, mint nevük mutatja, javítóintézetek, a fiatalkorúak erkölcsi javítását tekintik feladatukul. A «kényszernevelő-intézetek» a hosszabb rendszeres javító nevelés foganatosítására szolgáló állami vagy társadalmi intézetek (ezek felelnek meg a mi eddigi «javító-intézeteink»-nek). Ilyenek Hollandiában régóta vannak, legnagyobb részt magánosok buzgolkodásából, így Mettrayben (Suringar alapítása), Hoenderlooban, Hemmenben.

Az 1901-diki törvény a fiatalkorúak ügyeiben bizonyos perjogi reformokat is tartalmaz. Így elrendeli, hogy ily ügyekben szabály szerint elővizsgálat tartandó, melynek során a fiatalok terhelte előélete és viszonyai gondosan megállapítandók; az előzetes letartóztatás a fogházon kívül is foganatosítható; az eljárás megszüntetendő, mihelyt a további üldözés nem látszik kívánatosnak. A fiatalkorúak ügyeiben a tárgyalás nem nyilvános, a szülők azonban jelen lehetnek.

Egy 1881 jun. 28-án kelt külön törvény (a szesz italok árulásáról) fogházzal és pénzbüntetéssel bünteti azt, a ki a közönségnek nyitvaálló helyiségben 16 évesnél fiatalabb egyénnek szesz italot kínál vagy elad, vagy ily egyént lerészegít.

2. Norvégia.

Az 1902 május 22-én kelt új norvég Btk. (életbelépett 1905. jan. 1.), mely a büntetőjogi reformeszmék bátor felkarolása folytán a mai legjelesebb reformcodexnek van általában elismerve, a fiatalkorúakról aránylag nagyon kevés rendelkezést tartalmaz, ennek magyarázata azonban az, hogy Norvégia épen az új Btk. megalkotása előtt pár évvel hozott külön törvénye-

^{*} L. a hollandiai *tuchtschoolok* leírását *Angyal Pál*: Jogt. Közl. 1909. 26. sz. Egy-egy intézet betogadási képessége 60.

ket «az elhagyatott gyermekek gondozásáról» (1896 jun. 6.) és a «dologkerülés, koldulás és iszákosság» meggátlásáról (1900 május 31.), mely törvények a fiatakoruak ügyeinek jó részét előre megoldták s a Btk. mellett is hatályban maradtak.

A Btk. szerint a 14 évesnél fiatalabb büntetettek nem esnek büntetés alá. A 14—18 éves kor rendkívüli enyhítő körülményt képez, ily korban levők kenyér és víz melletti fogházra nem ítéltetők, valamint nem alkalmazhatók velők szemben a visszaesőkre megállapított szigorú rendelkezések. A szabadságbüntetésre ítélt 18 évesnél fiatalabbak büntetésüket külön, e célra kijelölt fogházban töltik ki.

Az 1896 jun. 6-iki törvény teljes részletességgel intézkedik az «elhagyatott gyerekekről». Ilyeneknek tekinti a törvény azokat a 16 évesnél fiatalabb gyermekeket, a kik *a)* erkölcsi romlottságból vagy elhagyatottságuk folytán büntetendő cselekményt követtek el s javításuk, vagy a visszaeséstől való megmentésük végett valamely gyermekotthonba vagy nevelőintézetbe elhelyezésük látszik kívánatosnak; *b)* szüleik vagy nevelőik bűnössége vagy hanyagsága folytán el vannak hagyatva, vagy erkölcsileg romlottak, illetőleg veszélyeztetettek; *c)* a kikkel szemben a házi vagy iskolai nevelési eszközök hatástalannak bizonyultak. Az ily gyermekek az erkölcsi romlástól (vagy a büntetettbe való visszaeséstől) megmentésük végett a gyámügyi tanács által vagy valamely erre vállalkozó *tisztességes családhoz, vagy gyermekmenhelyre* (Barnehjem), vagy *nevelőintézetbe* (Skolehjem) helyezhetők. Ily elhelyezés esetén a szülők szülei hatalma felfüggeszthető s a gyermek részére gyám rendelendő. Enyhébb esetekben, ha az elhelyezés feleslegesnek látszik, a gyámügyi tanács úgy a gyermeket, mint a szülőt vagy szülőhelyettest a lehető legkomolyabb *intésben és figyelmeztetésben* részesítheti, szükség esetén a gyermeknek *házi vagy iskolai fenyítését* rendelheti el, vagy pedig, ha a gyermek még nem töltötte be 15-ik életévét, 6 hónapra *kényszeriskolába* (Tvangsskole) utalhatja.

A törvény kifejezetten gondoskodik a 14 évesnél fiatalabbak miatt a büntetés alól kivett gyermek-büntetésekéről is. Az ily gyermek is a vádhatóság indítványára vagy valamely családdhoz, vagy gyermekmenhelybe, illetőleg nevelőintézetbe utalható, vagy házi, illetőleg iskolai fenytésben részesíthető.

Ugy a családhoz, mint a gyermekotthonba vagy nevelőintézetbe helyezettek 18 éves korukig, a 12 évesnél idősebbek azonban, ha súlyosabb büntetést követtek el, vagy nagyfokú erkölcsi romlottságot mutatnak, 21-ik életévük betöltéséig külön intézetekben tarthatók.

A gyermekmenhelyek és nevelőintézetek felállításáról az állam gondoskodik. Fiúk és leányok ugyanabba az intézetbe nem helyezhetők. A súlyosabb büntetéseket elkövetett vagy nagyfokú erkölcsi romlottságban levő gyermekek részére külön nevelőintézetek szervezendők. A király magánintézeteknek is engedélyt adhat elhagyatott gyermekek felvételére, ha azok a törvény kívánalmai szerint vannak berendezve. A nevelőintézetekben a népiskolai tanterv az irányadó. A rendes intézetekből 1, a különösekben 2 év kitöltése után a megjavultnak látszó fiatalok próbára bocsáthatók.

Az 1900 május 31-iki törvényből a fiatalok számára az iszákosság veszélyei elleni védelmére vonatkozó rendelkezések érdekelnek bennünket. Pénzbüntetéssel sújtja e törvény azt, aki szeszes italok kimérésére szolgáló helyiségben 18 évesnél fiatalabbnak látszó egyénnek szeszes italt kimer, vagy kimérni enged, valamint azt, aki 15 évesnél fiatalabbnak tetsző gyermeknek szeszes italt kezébe ad.

Norvégia ez új törvényeivel szintén fényes példát mutat az új eszmék felkarolása tekintetében, sőt az elhagyatott gyermekek gondozásáról szóló külön törvényével a fiatalok kérdésében is a vezető államok közé emelkedett.

3. Svédország.

A börtönügy czéltudatos reformja, a börtönök mintaszerű berendezése tekintetében Svédország régóta az elsők közé, tartozik az európai államok sorában. E szép eredményt Svédország I. Oszkár király személyes tevékenységének köszönheti a ki már trónörökös korában irodalmilag is küzdött a börtönügy egységes és gyökeres reformja mellett s mint uralkodónak sikerült is a svéd börtönügyet tényleg mintaszerűvé fejlesztenie. E börtönreformból e helyütt bennünket csak az érdekel, hogy a 22 évesnél fiatalabb fogházra ítélték részére régóta külön intézetek lettek kijelölve.

A fiatal büntetettek és az elhagyott gyermekek ügyében az 1902. évben alkot Svédország nagyjelentőségű s figyelemreméltó törvényeket, melyekkel e két nagy kérdést gyökeresen és a legmodernebb szellemben reformálja. Öt külön törvény jelenik meg gyors egymásutánban u. m.:

1. a június 6-iki, a segélyre szorult 7 évesnél fiatalabb gyermekek gondozásáról;

2. a június 13-iki, az árva és erkölcsileg elhagyott gyermekek neveléséről;

3. a június 27-iki, a fiatalkoru (15—18 éves) büntetettek büntetéséről;

4. ugyanakkor a kényszernevelésről;

5. ugyanakkor a fiatalkoruak bűnügyében követendő eljárásról.

Ez új törvények szerint a büntethetőség korminimuma kivétel nélkül a 15-ik életév. Az 1864-iki Btk. ugyanis kivételesen (hosszabb tartamu kényszerszolgálatával, vagy halállal sújtott cselekmény elkövetése miatt) már a 14-ik életévét betöltött fiatalokat is büntette, azonban alacsonyabb tétellel (legfeljebb 4 évig terjedhető kényszerszolgálatával), mint a 15—18 éveseket (ezek ily esetben 6—10 évi kényszerszolgálatára ítéltetők). A 15—18

éves koruakra a Btk. redukált büntetési tételei (legfeljebb a rendes büntetési tétel fele, de legalább 2 hó) megmaradtak. Kisebb sulyu cselekmények miatt a 15—18 éves fiatalokra nézve a bíró az eset körülményei szerint dönt, hogy a fiatalkorut visszadja-e szüleinek vagy gyámjának (testi fenytés végett) vagy pénzbüntetésre, illetve fogházra ítélje, vagy az utóbbiak helyett *nevelőintézetbe* utalja.

Az elhagyott és erkölcsileg romlott gyermekek elsősorban családokhoz, ezek hiányában nevelőintézetekbe helyezendők. Teljesen züllött és büntettet elkövetett fiatalok részére különös *védőintézetek* szolgálnak. Az előbbiekben 16, utóbbiakban 18 éves koráig tartható a fiatalkoru. Egy év kitöltése után, jó viselet esetén korábban is, a gyermek kihelyezhető magánosokhoz, vagy műhelyekbe.

Az eljárás alatt különös gond fordítandó a fiatalkoru egyén élettörténetének pontos megállapítására. A közvádoló kívánságára a «gyermekekre felügyelő hivatal» köteles hiteles kimutatásokat közölni mindazokról a körülményekről, melyek a fiatalkorunak nevelőintézetbe helyezése kérdésében fontossággal bírnak. A nevelőintézetbe elhelyezés kérdésében a fiatalkoru gyámja is előzetesen meghallgatandó.

A fiatalkoruaknak a szeszes italok kiszolgáltatását már egy 1841. évi (ujabban 1885-iki) kir. rendelet tilalmazza.*

4. Dánia.

Az 1866 febr. 10-iki dán Btk.-nek a fiatalkoruakra vonatkozó szabályai, melyek szerint a 10—15 éves koru büntettesek 2 évig terjedhető javítóházba helyezéssel és *vesszőzéssel* (10—25 ütés), a 15—18 évesek a rendes büntetések felével (de legfeljebb 8 évi kényszermunkával) és *botozással* (10—25, esetleg 50 ütés két részletben) voltak büntethetők, szintén rászorultak

* L. Osztrák javaslat a fiatalkoruakról 1907. Indokolás 101 l.

a gyökeres revisióra. Ez a revisió 1905-ben következik be az április 1-én kelt büntetőnovellával, mely törvény a *botbüntetésnek* a felnőttekre (18—55 éves férfiakra) való visszahozása által, mint kétségtelenül reactionarius vállalkozás, szomorú hírnévre tett szert,* a fiatalokorra vonatkozó üdvös ujitásai folytán azonban reformtörvénynek is tekintendő. Ugyanez évben az április 14-iki törvény, «a fiatalok büntetése és a fogvatékos vagy elhagyott gyermekek neveléséről», egészen modern szellemben gondoskodik a fiatalokorról.

A büntetőnovella a büntethetőség korminimumául a betöltött 14-ik életévet állapítja meg. A 14 évesnél fiatalabb gyermekkel szemben azonban, ha törvénysértést követett el, a bírónak jogában áll választani a következő nevelő- és védőintézkedések (Erziehungs- und Sicherungsmassnahmen) közt: intés (ugy a gyermekre, mint a szülőre), — a gyermekek egy arra vállalkozó, megbízható és alkalmas községi lakos felügyelete alá helyezése, — utasítás, hogy a gyermek *munkaiskolába* járatassék, utasítás a gyermek házi megfenyítésére, a gyermeknek megbízható, tisztességes családhoz, vagy *gyermekmenhelyre*, illetve *nevelőintézetbe* utalása, a nevelői jognak más alkalmas személyre ruházása mellett. A kényszernevelés a fiatalok 18-ik évének betöltéséig, esetleg (az igazságügyminiszter jóváhagyásával) ennél tovább, de legfeljebb egészben véve 3 évig terjedhet.

A 14—18 éves korban levőkre (ugy, mint addig a 15—18) évesekre) a rendes büntetési eszközök (de legfeljebb a maximum feléig) alkalmazhatók. A kenyér és víz melletti fogház azonban ily fiatalokra ki van zárva. A *botozás* az ily fiatalokra fennmaradt (14—15 évesekre csak *veszőzés*). Csekélyebb büntetés (alacsonyabb fokú büntetési munka) esetén az igazságügyminiszter elrendelheti a *próbára bocsátást*, vagyis a vád feltételelesen abbahagyatik s a fiatalok 21 éves korának elérteig valamely egyesület vagy magánszemély felügyelete alá helyeztetik. Ez

* Legujabban, ugy halljuk e büntetés eltörlését tervezi az új dán kormány.

intézkedéshez a szülő vagy gyám hozzájárulása nem szükséges. A gyermekvédelmi törvény szerint a gyámügyi tanács szintén a javító nevelést rendelheti el, ha a fiatakorúnak a kiszabott büntetés kegyelem útján elengedtetett.

Az 1905 április 14-iki gyermekvédelmi törvény értelmében a nevelési és javító intézkedések alá tartoznak:

a) a 18 évesnél fiatalabb büntetettek, a kik a büntettet romlottságból vagy erkölcsi züllés folytán követték el, valamint a 14 éven aluli serdületlenek (Unmündige), ha a büntetendő cselekmény elkövetése fiatalságukra vezethető vissza;

b) 15 évesnél fiatalabbak, a kik büntettet még nem követték el, de erkölcsileg elhagyatottak, vagy a kiket szüleik, nevelőik hanyagsága vagy rossz példája folytán erkölcsi romlás fenyeget. Nyomós okokból, vagy a szülők kérelmére 15—18 éves fiatalok is, ha tulságos lassu vagy korlátolt szellemi fejlettségük miatt koruknak megfelelő érettséggel nem bírnak;

c) a szüleik vagy nevelőik által bántalmazott 15 évesnél ifjabbak, ha egészségük, vagy testi fejlődésük súlyosan megtámadtatott.

A szülők, vagy idegen gyermek gondozásával megbízott nevelők, ha a gyermekkel szemben fajtalan cselekményeket követnek el, vagy őket durván elhanyagolják, a gyámügyi törvényszék indítványára fogházzal, vagy kényszermunkával büntethetők.

A *gyermekmenhelyek* és a *nevelőintézetek* (előbbieik a romlatlan, utóbbiak a romlott gyermekek részére) magán-, vagy községi intézetek. Állami intézetek csak a «különösen nehezen kezelhető» fiatalok részére vannak felállítva, az ide helyezett, valamint általában a 15 éven felüliek állami költségen neveltetnek.

5. Anglia.*

A fiataalkoru büntettesek és az elhagyatott gyermekek ügyének törvényhozási szabályozása s tényleges felkarolása és állandó odaadó ápolása tekintetében az európai államok sorában kétségkívül Angliát illeti az elsőség. Anglia e téren a valódi vezérállam, ő adott gyakorlati példát már több mint egy félszázad óta a többi államoknak, miként kell eljárni az államnak és társadalomnak, ha e nagyfontosságú kérdéseket komolyan és határozott elvek szerint megoldani kívánja.

Tudvalevő, hogy Angliának rendszeresen codifikált büntetőjoga, Btk.-e máig sincs. Amennyire fáznak azonban az angolok a codificatiótól, a mi szerintük egyfelől szakítást jelentene a régi joggal, a tiszteletreméltó hagyományokkal, másfelől megkötné a fejlődést, ép oly fogékonyak az új eszmék törvénybeigtatása, kipróbálása iránt. Fényesen igazolja azt a fiataalkorúak büntetőjoga tekintetében követett eljárásuk. Az egész XIX. század folyamán Anglia alapján fenntartja a régi *common law* szigorú rendelkezéseit, melyek halállal, vesszőzéssel, börtönnel sújtják a fiatalokat is, de e szigort lassanként fokozatosan enyhíti, e mellett több mint egy század óta megindul a fiataalkorúak *javító nevelése* iránti actió, a mely bámulatra és követésre méltó eredményeket szül. E szép eredmény bírja aztán reá az angol törvényhozást, hogy szakítva a codificatió iránti ellenszenvükkel, a XX. század első tizedében (1908.) a fiataalkorúak büntetőjogát egy összefoglaló kimerítő törvényben codifikálja s a büntetőjog eme legnevezetesebb részének codifikálása terén is vezetője legyen az európai államoknak.

* L. Aschrott: Strafsystem und Gefängniswesen in England. 1887.; Lenx Zwangserziehung in England. 1894, u. a. Die anglo-amerikanische Reformbewegung im Strafrechte 1908.; Finkey: A börtönügy jelen állapota és reformkérdései. 1904.

A régi angol jog szerint a büntethetőség korminimuma a 7-ik év. A 7—14 éves korban levők büntetésének feltétele, ha az illető gyermek elegendő képességgel birt (sufficient capacity) a cselekmény büntetendőségének felismerésére. (E czimen bizony 1811-ben két 11 éves, 1833-ban [pedig egy 9 éves gyermeket felakasztottak!!) Az 1862-iki testfenyítési törvény (*Juvenile Offenders Whipping Act*), majd az 1879-iki sommás eljárási törvény (*Summary Jurisdiction Act*) szabják meg ujabban a fiatalok büntetési eszközeit. Ezek szerint a 12 évesnél fiatalabbak a sommás eljárás során fegyházra sohasem ítéltetők, legfeljebb 1 havi fogházra, vagy 40 shilling pénzbüntetésre s ezek mellett vagy helyett nem nyilvánosan végrehajtott *vesszőzésre* (6 ütés). A 10—16 évesek pénzbüntetéssel (10 font St.) vagy 3 havi fogházzal s a 14 évet meg nem haladottak vesszőzéssel (12 ütés) sujthatók. Az esküdtszék elé tartozó ügyekben azonban a fiatalok ujabban is a rendes büntetési tételekkel (a botbüntetéssel is) illelhetők.

A gyermek- és fiatakoruak *javitó nevelése* ügyében már a XVIII. században megindul a reformmunka. Howard János, a modern börtönügy apostola, már 1758-ban követeli, hogy a fiatal büntetéseket el kell különíteni a többiektől s azoknak nem fogházfelügyelőre, nem fenyítésre, hanem *barátra* és a *javitásra* van szükségük.* A Howard buzgólkodása teremti meg 1788-ban a londoni *philantropie society*-t, mely az első javító iskolát állítja fel (St. Georg's Field). A XIX. század derekán Gladstone és Mary Carpenter fejtenek ki nagyszerű tevékenységet a javítóiskolák érdekében. 1838-ban maga az állam létesít (Parkhurst Act. 1838.) egy javítófogházat (Penitentiary). Gladstone buzgólkodására 1849-ben a st.-georg-fieldi intézet *Redhill*-be helyeztetik át s mint valódi mintaintézet rendeztetik be. (Ma is mintája a «farm-iskolák»-nak). Carpenter Mary lelkes fáradozása egy sereg jótékony társulatot teremt, melyek

* Lenz: Die anglo-amerikanische Reformbewegung. 201 l.

a büntettes, vagy az elhagyatott gyermekek részére javító és nevelő intézeteket létesítenek.

Ily szép előzmények után az angol törvényhozás már 1854-ben az egész országra kiterjedőleg szabályozza a javító iskolák (*Reformatory-School Act*) s 1857-ben az elhagyatott gyermekek nevelésére szolgáló nevelő-intézetek (*Industrial School Act*) ügyét. Anglia tehát mindjárt a kezdetnél megteszi a bifurcatiót s külön intézetekről gondoskodik a fiatal büntettesek s külön az elhagyatott fiatalok részére. Mind a két fajta intézetek azóta is állandó gondozás, fejlesztés tárgyát képezték s így az eredeti törvények egy félszázadon át jelentékeny javításokon, átdolgozásokon jöttek át.

A «*Reformatory School Act*» mindjárt 1855, 1856 és 1857-ben több pontjában módosított, majd 1866-ban egészen átdolgoztatott (*Consolidation Enactment*). E törvények szerint joga volt a bírónak a 16 évesnél fiatalabb (de 7-nél idősebb) büntetteseket, ha fegyházzal vagy fogházzal sújtott cselekmények miatt legalább 10 napra elítéltettek, ennek kitöltése után 2—5 évi tartamra *javitóiskolába* utalni. Majd az 1893-iki új átdolgozás (*Reformatory School Act 1893.*) szerint joga lett a bírónak a büntetés helyett rögtön a javító nevelést elrendelni, tehát a büntetést esetleg mellőzni. A javító iskola most már a 12—16 éves korukra szorított s tartama legalább 3, legfeljebb 5 évben, azonban mindenesetben csak a fiatalok 19-ik élet-évének betöltéseig, állapított meg. Majd az 1899-iki *Reformatory-School Act* teljesen mellőzi az előzetes büntetés utáni javító nevelés elrendelését s a bíró jogát abban állapítja meg, hogy vagy csak büntetést, vagy csak a javító nevelést mondhasza ki.

Az «*Industrial School Act*», a mely a kolduló, csavargó s általában az elhagyatott gyermekek (12 éven aluliak) nevelő-intézetekbe utalását tárgyalja, 1861-ben, majd 1866-ban módosítatik és az utóbbi (*Consolidation Act 1866.*) megengedi, hogy az ily nevelő-intézetekbe az elhagyatott gyermekeken kívül

a fiatalok büntetése alacsonyabb korosztályai (12 évesnél fiatalabbak) is felvétessenek, a mennyiben súlyosabb büntett (felony) miatt még nem voltak büntetve. «A nevelőintézetben» az elhagyott gyermek vagy a gyermekbűntettes 16-ik éve betöltéseig marad; egy 1894-iki törvény (*Industrial Schools Acts Amendment Act*) értelmében a fiatalok a törvényes beutalási idő letelte után is, 18-ik éve betöltéseig az intézet vezetőjének *felügyelete* alatt marad. Kisebb módosításokat tartalmaznak az 1897., 1900 és 1902. évi iskolaügyi törvények is. 1904-ből pedig egy törvény (*Prevention of Cruelty to Children Act*) a gyermekekkel elkövetett kegyetlenkedések meggátolásáról intézkedik.

A fiatalok büntetése ügyében fontos reformot léptet életbe az 1901-iki törvény (*Youthful Offenders Act*), mely megengedi, hogy a sommás bíróságok a 14 évesnél fiatalabb első ízben bűnözőt ne fogházba, hanem alkalmas és megbízható családkhoz helyezték el meghatározott időre. Ugyanez a törvény megengedi, hogy a feltételesen elítélt (próbára bocsátott) fiatalok is a nevelő intézetekbe felvehető legyen. (Az 1866-iki törvény szerint ugyanis az ily fiatal, mint «elítélt», nem volt felvehető az industrial school-ba). Még nagyobb jelentőségű az 1907-iki *próbára bocsátási* törvény (*Probation of Offenders Act 1907.*), mely a próbára bocsátás intézményét teljesen az amerikai mintára rendezi be s szervezi a «*pártfogó tisztviselő*» (probation officer) állást is és pedig a 16 éven aluli fiatalok részére külön «*gyermek-pártfogó tisztviselőket*» (*Children's probation officer*) állít fel. Ez a törvény megengedi, hogy a felfüggesztés visszavonása (rosz viselet) esetén, az elítélés dacára a törvény szerint megérdemelt büntetés (ha egyéb feltételek megvannak) nevelő-intézetbe utalással helyettesíthessék. Az 1901-iki Youthful Offenders Act szerint a bíró a 16 évesnél fiatalabb vádlottra nézve a vizsgálati fogságot valamely megbízható személy őrizete alá adással helyettesítheti. Az 1907-iki Probation of Offenders Act szerint ez a felfüggesztés visszavonása esetére is áll.

Íme, az angol törvényhozás egy félszázad leforgása alatt

hányszor és mily körültekintő gonddal foglalkozott a fiatalkoru büntetésekre és az elhagyatott gyermekek ügyével. De talán éppen azért is, mert ily rengeteg sok külön törvényben a tájékozódás felette nehéz volt, a törvényhozás 1908-ban mindeme külön törvényeket összefoglalja, vagyis ezek hatályon kívül helyezésével egy rendszeres és kimerítő *gyermektörvényt* alkot «*Children Act 1908*» czimmal (VII. Edward 8. évi 67. sz. törvény, 1908 decz. 21.) «a gyermekek és fiatalkorúak védelmére, a nevelő és javító intézetekre, a fiatalkoru büntetésekre vonatkozó törvények összefoglalásáról és módosításáról, valamint a gyermekekre és fiatalkorúakra vonatkozó egyéb törvények módosításáról». Az előbbi törvények közül csupán az 1907. évi próbárabocsátási törvény marad életben, ennek csupán 1. és 6. §-ai módosultak (előbbiből a 3-ik, utóbbiból a 4-ik bekezdés töröltetett). Ez az összefoglaló törvény tartalmazza tehát jövőre az összes idevágó szabályokat, ez az első teljes «gyermek-codex», helyesebben a gyermekek és fiatalkorúak kriminálpolitikai gondozásának codexe. Teljesen kimerítőnek ugyan még ezt a 134 §-ra terjedő törvényt sem lehet mondani, mert éppen az ugyanazon napon (1908 decz. 21.) hozott törvény «a büntettek megelőzéséről» (*Prevention of Crime Act*. VII. Edw. 8. évi 59. sz.) a fiatalkoru büntetésekre egy új osztályára, a 16—21 éves korukra, az eddig csak miniszteri intézkedésen nyugvó *Bortsal-rendszert* törvényesíti, vagyis az említett serdültkoru büntetésekre javításáról külön részletesen gondoskodik. Ugy, hogy a fiatalok teljes büntetőjogát e két új törvény tartalmazza.

a) Az új «*gyermektörvény*» (*Children Act 1908.*) hat fejezetre osztott nagyszabású törvényhozási munka, mely nem annyira újításokat tartalmaz, mint a legutóbbi időben hozott különböző gyermekvédelmi törvényeket harmonikus egészszé olvasztja össze, kiegészíti s több pontban tökéletesíti azokat.

Az első fejezet (1—11. §§.) «a kis gyermekek életének védelméről» szól. Részletesen szabályozza a 7 évesnél fiatalabb gyermekek tartásával üzletszerűleg (pénzért) foglalkozók jog-

viszonyait, ezek ellenőrzését (infant protection visitors). A második (12—38. §§.) a legaprólékosabban gondoskodik «a gyermekek és fiatalokruak védelméről bántalmazások ellen». «Gyermek» (child) szó alatt a 14 évesnél fiatalabbak, «fiatalokru» (young person) alatt a 14—16 éves korban levők értendők. A gyermek vagy fiatalokru szándékos bántalmazása, elhanyagolása, elhagyása a gondozók (szülők) vagy felügyelők részéről vétséget képez, mely 2 évig terjedhető fogházzal, vagy pénzbüntetéssel büntetendő. A gyermek vagy fiatalokru halálának előidézése ily bántalmazás, vagy elhanyagolás által esetleg mint emberölés tekintendő, ha pedig az ily cselekmény miatt elítélt a gyermek halála által vagyoniilag érdekelve volt, 200 font St. pénzbüntetéssel vagy 5 évig terjedhető fegyházzal (penal servitud.) büntetendő. Ugyancsak pénz-, esetleg fogházbüntetéssel van sújtva a gyermek vagy fiatalokru felbujtása, vagy alkalom nyújtás koldulásra, 8 éven aluli gyermeknek nyílt tüzhely mellett hagyása (a megégés veszélye), 4—16 éves gyermeknek bordélyházban lakásra vagy annak többszöri látogatására alkalom nyújtás. Két évi fogházzal sújtatik a 16 évesnél fiatalabb leánynak elcsábítására, prostituálására közreműködés (ha maga a szülő, vagy gondnok van ezzel gyanúsítva, a bíróság kötelezheti ezeket a gyermek gondos őrizetére).

Részletesen gondoskodik ez a fejezet az ily vétségek esetében való eljárásról, a rendőri hatóságokat felhatalmazza a tettes elfogására, az illető mártirgyermeknek vagy fiatalokrunak menhelyre elhelyezésére (*place of safety.*), a bíróságokat pedig a gyermeknek a gyanúsított felügyelőtől vagy gondozótól (szülőtől) elvételére s esetleg 16 éves koráig más rokon, vagy alkalmas személy gondozása alá adására (a gyermek lehetőleg mindig hasonló vallású személyhez adandó). A szülő, a ki iszákosságból bántalmazza vagy hanyagolja el gyermekét, iszákosokat gyógyító-intézetbe (retreats) utalható 2 évre. Ha a sértett gyermek élete vagy egészsége veszélyeztetése nélkül a bíróság előtt nem jelenhet meg, a bíró írásbeli nyilatkozatot vesz tőle, melyre

a serdültebb fiatalkorut meg is esketi, de eskü nélkül is bizonyítékul fogadhatja el a gyermek nyilatkozatát, ha meggyőződött, hogy a gyermek elég értelmes az igazmondás kötelességének felfogására.

A 3-ik fejezet (39—43. §§.) a fiatalkorúaknak a *dohányzás* veszélyei ellen való védelmét tárgyalja, pénzbüntetéssel sújtva, a ki 16 évesnél fiatalabbnak cigarettát vagy cigarettapapírt elad. Minden egyenruhás őr, ha ily fiatalkorut dohányzáson rajtakap, azonnal köteles elkobozni a fiatalkorutól a nála talált cigarettát, vagy cigarettapapírt. A cigaretta automaták, ha azt feltűnően fiatalkorúak veszik igénybe, eltávolítandók.

A törvény legterjedelmesebb fejezete a 7-ik (44—93. §§.), mely nagy részletességgel szabályozza a *javitó- és munkaiskolákat*. «Javitó iskola»-nak (*reformatory school*) nevezi a törvény a *fiatalkorú* bűnelkövetők munkára nevelésére szolgáló intézeteket, «munkaiskolá»-nak (*industrial school*) pedig a *gyermekek* munkaképzésére rendelt iskolákat. «Engedélyezett» iskola (*certified school*) az, a mely e fejezet szabályai szerint van berendezve s (állami belügyminiszteri) engedélyt nyert gyermekek vagy fiatalok felvételére. Az ily intézet államsegélyt élvezhet (minden gyermek után hetenként legfeljebb 2 shilling) s állandó és rendszeres állami felügyelet (Generalinspector és Inspectorok látogatása) alatt áll. Az új törvény a kétféle intézet közt lényegesebb különbséget nem ismer. Rendszere mindkettőnek ugyanaz (munkára nevelés), főkülönbség az, hogy javítóintézetbe csak büntetett elkövetett fiatalok utalhatók.

Javitó iskolába utalható a 12—16 év közötti fiatalkorú, ha oly tettet követett el, mely miatt a felnőttek fegyházzal vagy fogházzal sújthatók. Javitó intézetbe utalás mellett fogház-büntetés ki nem szabható. *Nevelőintézetbe* utalható a 14 évesnél nem idősebb gyermek, ha a) koldulásra, b) csavargáson kaptatott, c) szülője fegyházban vagy fogházban van, d) szülője vagy gyámja büntetett vagy iszákos hajlama miatt a felügyeletre alkalmatlan, e) apja a leánya ellen elkövetett valamely

szemérem elleni büntett miatt elítéltetett, *f*) ismert gonosztevők társaságában vagy ismert kéjnőnél tartózkodik, *g*) oly helyen tartózkodik vagy hál, a hol a prostitutió veszélyének van kitéve. Nevelőintézetbe utalás helyett a bíróság a gyermeket rokonnak vagy alkalmas más személynek a gondozásába adhatja, vagy pártfogó tisztviselő (probation officer) felügyelete alá helyezheti. A gyermek vagy fiatalkoru vallása gondosan kinyomozandó s lehetőleg oly intézetbe utalandó, mely hasonló valósi meggyőződésben vezetetik.

Másfélévi (18 havi) nevelés után a gyermek vagy fiatalkoru az intézetből feltételesen szabadságra bocsátható, ha egy megbízható egyén hajlandó reá gondot viselni. 14 évesnél fiatalabb köteleztetik a népiskola szorgalmas látogatására. Az intézet vezetője a feltételes szabadságot (licence) bármikor visszavonhatja. A javító intézetbe utaltak 19-ik, a nevelő intézetbe utaltak 18-ik életévük betöltéseig az intézet vezetőjének felügyelete alatt állanak. Ha fegyházra vagy fogházra ítélt fiatalkoru királyi kegyelemből javító intézetbe helyeztetik, legalább 3 s legfeljebb 5 évig (de csak 19-ik életéve betöltéseig) tartható az intézetben.

Az államtitkárnak joga van a növendékeket egyik intézetből a másikba áthelyezni, valamint kivételesen 14 évesnél fiatalabb büntettest a javító intézetből nevelő intézetbe s megfordítva 12 évesnél idősebbet a nevelő intézetből, ha társaira rossz befolyást gyakorol, javító intézetbe áthelyezni.

A javító és nevelő intézetek mellett fenntartja a törvény az utolsó évtizedekben létesült *nappali munkaiskolákat* (Day Industrial School), melyek lényegileg megfelelnek a munkásiskolának, azonban a felvett gyermekeket éjjelre szüleikhez vagy gondozóikhoz bocsátják vissza. Ha valamely gyermek a jelen fejezet értelmében munkaiskolába utalható, a bíróságnak jogában áll e helyett nappali munkaiskolába utalni, egyuttal utasítani a szülőt vagy a tartásra kötelezettet, hogy a gyermek ellátási költségéről gondoskodjanak.

Az 5-ik fejezet (94—113. §§.) szól a «*fiatalkoru büntetések*» büntetési módozatairól, részletesen megállapítva, minő büntetési eszközöket s mily terjedelemben lehet a gyermekekkel és fiatalokkal szemben alkalmazni.

Halálbüntetésre sem gyermek, sem fiatalkoru többé soha nem ítéltető; e helyett a bíróság, tekintet nélkül a jelen törvény egyéb intézkedéseire, határozatlan időre (during his Majesty's pleasure) szóló letartóztatást mondhat ki, melynek helyét és feltételeit az államtitkár állapítja meg. Ugyanezt mondhatja ki a bíró gyilkossági kísérlet, szándékos emberölés, súlyos testi sértés miatt, ha a jelen törvény szerint megengedett büntetések nem látszanak elegendőknek. Az ily letartóztatás törvényes fogság gyanánt tekintetik. Az államtitkár az így letartóztatottat bármikor feltételes szabadságra bocsáthatja, a mit azonban bármikor vissza is vonhat.

Gyermek és fiatalkoru soha nem ítéltető *fegyházra* vagy *fogházra*, sem a pénzbüntetés, kártérítés vagy költségek behajthatlansága miatt nem helyezhető fogságba. Ily büntetésekkel sújtott cselekmények miatt a gyermek vagy fiatalkoru — ha az enyhébb rendszabályok nem elegendők — *letartóztatásra* (place of detention) ítéltető, mely azonban egy hónapot meg nem haladhat. Csak az esetben, ha a bíróság a fiatalkorut oly rakonczátlannak itéli, hogy a «letartóztatás» nem fog sikerre vezetni, vagy oly romlottnak, hogy oda nem helyezhető, e két esetben alkalmazhat fogházat. Ha a gyermek vagy fiatalkoru pénzbüntetéssel, kártérítéssel vagy költségviseléssel sújtható tettet követett el és a bíró ezeket alkalmazandóknak itéli, ezek megfizetésére a *gyermek szülője vagy gyámja* kötelezendő. Mellékbüntetések (hivatalvesztés) a gyermekekre vagy fiatalkorura nem szabhatók.

Gondosan szabályozza a törvény a gyermek vagy fiatalkorúval szemben követendő *eljárást* is. Előzetes letartóztatás a fiatalkoru ellen csak súlyos büntett miatt alkalmazható, a vizsgálati fogság nem fogházban, hanem mint letartóztatás (place

of detention) foganatosítandó. A rendőri hatóságok kötelesek gondoskodni, hogy a fiatal terhelt a hivatalos helyiségben tartózkodása alatt felnőtt terheltekkel együtt ne legyen. A gyermekek és fiatalok büntetőügyei külön épületben vagy helyiségben, külön napokon tárgyalandók (juvenile court). Londonban egy vagy több külön *gyermekbiróság* szervezendő (legkésőbb 1910 jan. 1-ére a gyermekbiróságok felállítandók).

A bírói tárgyalásokon a gyermek vagy fiatalok törvényes képviselője rendszerint jelen lenni köteles. Ha a bíróság a fiatal terhelt bűnösségét megállapította, 13-féle határozatot hozhat, így: a vádat elutasíthatja, a tettest próbára bocsáthatja, rokon vagy más személy felügyelete alá, munkaiskolába, javítóiskolába utalhatja, elrendelheti a testfenyítést, pénzbüntetést, a szülőt vagy gyámot kötelezheti pénzbüntetésre vagy a tettes további jóviseléséről biztosítéknyújtásra, kimondhatja a letartóztatást, a fiatalok számára legvégső esetben a fogházbüntetést.

A «letartóztatás» foganatosítására 1910 jan. 1-ére a rendőri hatóságok kötelesek megfelelő épületeket berendezni.

A 6-ik fejezet (114—134. §§.) vegyes és általános rendelkezései közül jelentősebbek: Ha valamely ügyben gyermek vagy fiatalok tanu gyanánt hallgattatik ki, a bíróság a nyilvánosságot kizárhatja. Bírói tárgyalásokon gyermekek hallgatók gyanánt sohasem lehetnek jelen. 5 éven aluli gyermeknek bármiféle szesz, italt orvosi rendelet nélkül vagy betegség esetén kivéve, beadni nem szabad. Italmérési helyiségbe gyermeknek belépni vagy tartózkodni tilos, a korcsmáros, a ki ezt megengedi vagy elnézi, súlyos pénzbüntetéssel sújtatik. Gyermekek részére rendezett mulatságoknál gondoskodni kell megfelelő felnőtt felügyelőkről.

A «gyermektörvény» 1909 ápr. 1-én lépett életbe, egyes részeinek végrehajtására mint láttuk, 1910 jan. 1. a végső határidő.

b) A «*büntettek megelőzéséről*» szóló (Prevention of Crime Act 1908.) új törvény első fejezete (1—9. §§.) a «fiatalok bün-

tettesek» egy magasabb korosztályának, a 16—21 éveseknek a «javításáról» rendelkezik, vagyis ez a törvény az ily fiatal büntetésekre a *Borstal*-intézetben 6 év óta kipróbált rendszert (innen: *Borstal-rendszer*) kiterjeszti az egész Angliára s megfelelő u. n. *Borstal-intézetek* felállítását rendeli el. E rendszer alap gondolata az, hogy még a 16 évét betöltött ifju is, ha már szigorubb büntetésre méltó is, teljes érettsége elértéig inkább javításra, mint fenyítésre szorul, a felnöttebb fiataloknál tehát, ha fogházbüntetésre ítéltettek is, e fogházbüntetés végrehajtását úgy kell berendezni, hogy az voltaképen egy magasabb fokú, szigorubb fajta javító intézet legyen. Az amerikai Elmira-javító-intézetben elért szép eredmény, mely a 16—30 éveseken kísérli meg e gondolat megvalósítását, indította 1903-ban a belügyi államtitkárt a *Borstal*-intézet ily irányu berendezésére s az intézet sikerén felbuzdulva, az új rendszer most általánossá tétetett.

Borstal-intézetbe utalható a törvény 1. §-a szerint a 16—21 éves fiatakoru, a ki a rendes eljárás szerint fegyházzal vagy fogházzal sújtott cselekményt követett el, ha a bíróság úgy találja, hogy a fiatakoru bünös szokása, hajlamai, vagy rossz-hirü személyekkel való érintkezése folytán mindaddig és oly fegyelem alá vetendő, mely legalkalmasabbnak látszik megjavítására és újabb büntettének meggátlására. A *Borstal*-intézetbe utalás e szerint *helyettesíti* a fegyházat vagy fogházat, a beutalás tartama legalább 1, legfeljebb 3 év. Felhatalmazza a törvény a belügyi államtitkárt, hogy e rendszert, ha előnyösnek mutatkozik, a 21—23. évesekre is rendeletileg kiterjeszthesse, vagyis a 21 éves felső határt a 23 évre felemelje. (E kiterjesztés bejelentendő a parlamentnek s a rendelet csak úgy bocsátható ki, ha az ellen 30 nap alatt egyik ház sem tiltakozik.)

Borstal-intézetbe helyezhetők ezenkívül a javító iskolában elkövetett rendetlenség, rossz viselet, szökés miatt fogházra ítélt fiatalok, valamint ide helyezhetők át a fegyházakból és fogházakból mindazok a 16—21 éves elítéltek. kikre e rendszer elő-

nyösnek látszik. A belügyi államtitkár megbízott «Borstal-intézetek» felállításával, melyekben a beutalt fiatalok ipari és egyéb oktatásban részesülnek s oly szigorú fegyelem és erkölcsi befolyás alá vetendők, mely alkalmasnak látszik megjavításukra s bűnös hajlamaik leküzdésére. A fogházfelügyelőbizottság az ifjakat 6, a nőket 3 havi kifogástalan viselet után, ha valószínűnek látszik, hogy újabb büntetést nem fognak elkövetni s hasznos, munkás életet élnek, feltételes szabadságra bocsáthatja, valamely egyesület vagy magánszemély felügyelete alatt. A Borstal-intézetbe utalt a büntetési idő kitöltése után 6 hónapig a fogházfelügyelő hatóság gondozása alatt áll, mely az illetőt az intézetbe 3 hónapra visszavitheti. Ha ellenben valamelyik fiatal «javithatlannak» bizonyul vagy a többiekre rossz hatást gyakorol, az államtitkár az illetőt a büntetési idő hátralevő részére fogházba küldheti.

Ez a törvény 1909 augusztus 1-én lépett életbe.

E két hatalmas törvényvel, melyeket a fentiekben csak vázlatosan ismertettem, Anglia tényleg korszakot alkot az európai büntetőjog történetében a fiatalkorú bűnelkövetők tekintetében. Ez új törvények gyökeres szakítást jelentenek az eddigi «classikus» büntetőjoggal. A gyermek és fiatalkorúval szemben többé büntett esetén nem a megtorlás, hanem a javító nevelés a szabály. Tulajdonképeni (büntetőjogi) «büntetés»-sel a gyermek többé sohasem, a fiatalkorú is csak *kivételesen* illethető s akkor is a fogház, vagy letartóztatás még a 16—21 évesre is lényegileg javító intézet. A bíró nincs kötve a régi szigorú büntető §-okhoz, szabadon választ a legkülönbözőbb (13-féle!) intézkedések közt, melyekkel a fiatalkorút megjavíthatni, az erkölcsös utra téríthetni reméli. A másik nagy reform pedig, hogy nem kell bevárni, míg a gyermek vagy fiatalkorú büntetést követ el, az elhagyatott, testileg vagy erkölcsileg veszélyeztetett gyermekeket minden telhető módon védeni, menteni kell az elbukástól, az erkölcsi elsüllyedéstől.

6. Északamerika.*

Az északamerikai «Egyesült Államok» az európai szakemberek körében, századunk első tizede alatt a fiatalkorúak kérdésében ugyanarra a népszerűsége tette szert, mint a XIX. század első felében a magánzárka (filadelfiai) és a «hallgató» (auburni) börtönrendszer által. Tényleg három új intézményével Északamerikát méltán illeti meg az uttörés dicsősége, a mit legfényesebben igazol a páratlan gyors elterjedés, melyben ez intézmények Európa-, sőt világszerte részesültek és részesülnek éppen napjainkban. Ez új eszmék, illetve intézmények: 1. a próbárabocsátás (probation-system), 2. a javitófogház a felnőttebb fiatalokra, az u. n. reformáló rendszer (reformatory system), 3. a gyermek és fiatalok bírósága (children's-juvenile courts). Az északamerikai büntetőjog egészben véve ugyan lényegileg az angol büntetőjog utánképzése, a fiatalkorúak gondozása és javítása tekintetében azonban számos részállam hatalmas fejlődést ért el s az említett reformintézményekkel vezetői lettek az anyaállamnak s az összes európai államoknak.

Az összes részállamok e három reformintézményre vonatkozó törvényeinek külön ismertetése messze vezetne kitűzött célomtól, legyen szabad azért csak a három intézmény eredetét s legnevezetesebb típusait bemutatnom.

1. A «próbárabocsátás» intézménye *Massachusetts* államból ered. Ennek 1869 és 1870. évi törvényei létesítik először az u. n. vizsgáló hivatalnokot (visiting agent), a kinek kötelessége az állami intézetekben vagy állami felügyelet alatt álló gyermekeket rendszeresen meglátogatni, gyermekek (16 évesnél fiatalabbak) ellen indított bűnvádi eljárás során a bírói tárgya-

* L. különöbben: *Baernreither*: Jugendfürsorge und Strafrecht in den Vereinigten Staaten von Amerika. 1905.; *Hartmann*: Strafrechtspflege in Amerika. 1906.; *Herr P.*: Das amerikanische Besserungssystem. 1907.; *Lenz*: Anglo-amerikanische Reformbewegung. 1908.; *Barrons*: Reformatory system in the United States 1900 és Children's Courts 1904.; *Lederer*: Zeitschrift für die ges. Strafrechtswissenschaft. 28 k. 391.

lásokon jelen lenni s ott a gyermek érdekét képviselni s lehetőleg kieszközölni, hogy az elhagyatott gyermek javító intézetbe, vagy alkalmas családhoz helyeztessék el. Majd az 1878 ápr. 25-iki törvény állítja fel Boston városban a *pártfogó tisztviselő* (probation officer) hivatalt s részletesen szabályozza a «próbárabocsátás»-t (probation system), egy 1880-iki törvény pedig az egész Massachusetts-re kiterjeszti az új intézményt. A próbárabocsátás lényege abban áll, hogy a büntetett vádolt fiatakorura a bíróság, ha bűnösnek mondta ki (conviction), a pártfogó tisztviselő javaslatára az ítélethozatalt (a büntetés kiszabását) felfüggeszti s a fiatakorut a pártfogó tisztviselő felügyelete alá helyezi. Ha a próbaidő letelt, anélkül, hogy a fiatakoru ellen büntető feljelentés tétetett volna, az elkövetett cselekmény meg nem történtnek tekintetik, különben a pártfogó jelentésére bármikor letartóztatható s az eljárás folytatandó.

A próbárabocsátás intézménye, a bostoni példa után, rohamosan elterjedt Amerikában. Jelenleg 28 államban áll fenn gyermekekre; 23-ban újabban összekötötték a gyermekbíróság intézményével,* öt államban e nélkül.** Tíz államban idősebb büntetésekre is (adult probation system) alkalmaztatik. Az egyes államok törvényei a részletekben eltéréseket mutatnak, így Massachusettsben és legtöbb helyen a próbaidő tartamát a bíróság határozza meg s az első határidő letelte után azt esetleg meghosszabbíthatja, New-Yorkban és Connecticutban a próbaidő maximalis határa egy év, Michiganban és Kaliforniában a meghosszabbítás a kiszabható büntetés tartamát nem haladhatja túl; lényegileg azonban mind megegyeznek abban, hogy a gyermeket vagy fiatakorut (legtöbb helyt 16, néhol 17 vagy 18 évesnél fiatalabbat) helytelen megtorló büntetéssel illetni. Az ily fiatakoru által elkövetett büntetendő cselekmény — mint

* Kalifornia, Colorado, Columbia, Idaho, Illinois, Indiana, Iowa, Kansas, Kentucky, Maryland, Massachusetts, Minnesota, Missouri, Nebraska, New Jersey, New York, Ohio, Oregon, Pennsylvania, Tennessee, Utah, Washington, Wisconsin

** Connecticut, Maine, Michigan, Rhode Island, Vermont.

Baernreither és Lenz írják — az amerikai telfogás szerint nem büntelt, hanem *fiatalkori csiny*, melyet dorgálással, más családba helyezéssel, javító intézetbe utalással s legrosszabb esetben is csak nevelő büntetéssel kell elintézni s csak legeslegvégső esetben kell a rendes bíróságnak átadni a rendes büntetés alkalmazása végett.

2. A javító, illetőleg *reformáló* (átalakító) rendszer, az u. n. *reformatory system*, New-York államban alakult ki, a *Brockway* által javasolt és mintaszerűen kiépített *Elmira*-intézetben (*Elmira-Reformatory*). Az 1870-ben Cincinnati-ban tartott börtönügyi kongresszuson terjesztette elő Brockway az új intézet, mint «az igazi javító-börtönrendszer ideáljának» tervét, mely az amerikai börtönügyi szakférfiak általános helyeslésével találkozott. Előbb Michiganban tettek vele kísérletet, majd 1876-ban New-York állam Brockway-t egy nagyobb szabású intézet szervezésével bízta meg s így épült fel az «*Elmira*», mely az amerikaiak méltó büszkélkedésének tárgya.

Az *Elmira*-intézet lényegileg egy modernül berendezett javító intézet, melybe azonban nem gyermekek, hanem a felferdült, 16—30 éves korban levő első (legfeljebb másod-) ízben büntetett elkövetők vétetnek fel. Az intézet s a Brockway-féle «reformáló rendszer» alapgondolata a javítás, de nem az eszményi erkölcsi megjavítás, hanem a *társadalmi* javítás,* a polgári kötelességekre való trainirozás. A beutaltak 4 osztályon (fokozaton) jönnek át. Előbb mindenik a próbaosztályba tétetik, itteni jó viselet után a második, innen az első, rossz viselet miatt a negyedik (büntetési) osztályba kerülhet. Ipari munka, emellett rendszeres tanulás, testgyakorlat (katonai gyakorlatok) a napi program, különösen a két utóbbira sokkal több gondot fordítanak, mint az európai javító intézetekben; a két felső osztály tagjai (a hova a munkaszorgalom és jó tanulás útján lehet jutni) kézzelfogható előnyöket (közös étkezés fehér abroszszal

* *Finkey*: A börtönügy jelen állapota. 1904. 151.

terített asztalon, újságolvasás, meeting-tartás) élveznek a többiekkel szemben. A legfelső osztály tagjai 6 havi kitünő viselet után *becsületszóra* szabadon bocsáttatnak s ha 6 hónapig tisztességesen viselkednek, büntetésük kitöltöttnek tekintetik.

Ezt a reformáló rendszert átvették s az elmiraihoz hasonló intézeteket létesítettek azóta: Michigan (Detroit), Massachusetts (Concord, Sherborn), Pennsylvánia (Huntingdon), Minnesota (St. Cloud), Illinois (Pontiac), Kansas (Hutchinson), Ohio (Mansfield), Indiana (Jeffersonville), Wisconsin (Green Bay), New-Yersey (Rahway), Colorado (Buena Vista). Az Angliában meg-honosított Borstal-rendszer szintén az Elmira utánképzése.

Az egyes intézetek berendezése, szabályai, illetőleg az azokról szóló törvények szintén eltéréseket mutatnak, így Pennsylvániában a 15—25, Kansasban a 16—25, Illinoisban a 16—21, Massachusettsben 15—40 éves koruk vetetnek fel. A beutalás legtöbb helyt határozatlan időre történik, vagyis a törvényben megállapított maximumon belül a javulás megállapításai.

Az Elmira-rendszerű intézetektől, melyeket helyesebben *javitófogházaknak*, vagy *fiatalkorúak fogházának* lehet nevezni (az amerikaiak is adult-reformatory, vagy reformatory-prison nevet használnak), meg kell különböztetni az európai hasonintézeteknek megfelelő *javitó iskolákat* (reformatory school), melyek 16 (itt-ott 18) évesnél fiatalabbak javító nevelésére szolgálnak. Ilyenek nagy számmal vannak az egyes államokban (1900-ban 65-öt mutattak ki).

3. A gyermek, illetőleg fiatalok bíróságának (Children's-juvenile Court) eszméje Illinois államban, illetőleg Chicago városában öltött először testet az 1899 jul. 1-iki törvénnyel. A gyámsági intézmény elhanyagolása Amerikában s az a fel-fogás, hogy a szülei hatalom nem magánjog, melyet a szülő tetszése szerint gyakorolhat, hanem lényegileg közfunctio, mert a nevelés vezetése közérdekű dolog, vezette a bíróságokat az újabb időben arra, hogy az eléjük került árva, elhagyatott gyermekekkel ne mint büntetésekkkel, hanem mint nevelésre szo-

ruló egyénekkel bánjanak, a kiket tehát nem büntetni, hanem a további bűnözéstől, az erkölcsi elsüllyedéstől a bíróság kötelessége megmenteni. Ezt pedig azzal éri el, ha a gyermek vagy fiatalkorú vádlottat vagy a züllött fiatalkorút nem büntetéssel sújtja, hanem intézkedik azok utólagos neveltetéséről.

Igy vetődött fel a gondolat, hogy a gyermekek bűnügyeinek elintézésére, valamint az elhagyatott, züllésnek induló gyermekek megmentésére egész külön bíróságot és külön eljárást kell szervezni. New-Yorkban már 1892-ben elkülönítve tárgyalták a fiatalkorúak bűnügyeit, majd az említett illinois-i törvény egész külön bíróságot állít fel a fiatalok részére (*juvenile court*), melynek hatáskörébe utaltatott minden 16 évesnél fiatalabb bűnös gyermek (*delinquent child*), a ki valamely törvényt vagy rendeletet megsértett, a ki javíthatatlan, a ki tolvajokkal vagy erkölcstelen személyekkel czimboráskodik, a ki dologtalanul vagy büntettekben nőtt fel, a ki rossz hírű házakban, játékbárlangokban vagy hasonló helyiségekben megfordul. A gyermekbíróság nem a «beszámítási képességet», nem a «büntethetőséget» kutatja (mint a felnőttek bírósága), hanem a gyermek viszonyait alaposan kikutatja, a melyre nézve a «pártfogó tisztviselő» (*probation officer*) a bíróság jobbkeze s ehhez képest dönt a felett, hogy merőben nevelő-intézkedéseket, illetve kísérleteket (próbára bocsátás, családhoz elhelyezés, nevelő intézetbe utalás) vagy büntetést (dorgálás, javító intézetbe utalás, legvégső esetben fogház) alkalmazzon.

A gyermekbíróság intézményét a chicagói minta után az amerikai államok egymásután elfogadták. Jelenleg 23 államban van szervezve.* Az 1905-ben Budapesten tartott nemzetközi börtönügyi kongresszus *Barrows* javaslatára az összes modern államok figyelmébe ajánlta ez intézményt s az utolsó években tényleg az európai államok is egymásután karolják fel ez egészséges, emberies eszmét.

* L. fentebb a próbábocsátásnál idézett államokat. A fiatalok bíróságát részletesen ismerteti *Balogh J.*: *Jogi. Közl.* 1905. 416

A gyermekek és fiatalkoruk ügye tehát legujabb időkben Északamerikában is a társadalom és az államok czéltudatos gondozásának tárgya. Így New-York állam az 1881-iki Btk.-ének a fiatalokra vonatkozó részét 1892., 1894., 1896., 1902., 1905. és 1907. években módosította. A 16 évesnél fiatalabb büntettes rendes büntetésekkel nem sújtható. Halálbüntetéssel vagy életfogytiglani fegyházzal sújtott cselekmény miatt is csak kihágási büntetéssel. Fogházzal vagy pénzbüntetés helyett családi vagy intézeti felügyelet alá adható (nagykorúságig). 16—21 éves fiatalkoru fegyház helyett kerületi fogházba helyezendő. A gyermekvédelem s a fiatal büntettesek humanus elbírálása itt is társadalmi mozgalom után, egyes lelkes emberbarátok-buzgólkodására indult meg. New-Yorkban már a XIX. század elején megalakul a *Society for the reformation of juvenile delinquents*, mely mintája lett a többi hasonló társulatoknak. Jelenleg a gyermek-gondozás szervezetére mint *Baernreither* írja (id. m. 41. l.) négy rendszert lehet megkülönböztetni. New-York államban magántársulatok és intézetek végzik e feladatot az állam anyagi támogatása mellett (mint Angliában), Ohióban állami (grófsági) intézetek állnak fenn, Massachusettsben a családokhoz elhelyezés dominál, Michiganben is állami intézetek vannak, de ezekből a gyermekek mihelyt lehet, családokhoz helyeztetnek ki.

7. Más államok.

Franciaország az utóbbi időkben szintén nagy tevékenységet fejt ki a gyermekvédelem terén. Az 1889 jul. 24-iki törvény (sur la protection des enfans maltraités ou moralement abandonnés) kezdi meg a reformot, megengedve a szülei hatalom korlátozását a szülei által elhanyagolt vagy bántalmazott gyermekekkel szemben; az 1898-iki törvény még tovább megy s tekintet nélkül a szülő bűnösségére vagy beleegyezésére, szabad választást enged a bírónak az elhagyatott gyermek érdekében a legcélszerűbb nevelési módok közt. (Közfelügyelet alá

vagy más családhoz helyezés). Az 1906 ápr. 12-iki törvény pedig felemeli a problematikus beszámítás korhatárát a 18-ik évre s a felmentett fiatalkorut nagykorúságáig (21 év) felügyelet alá rendeli. A bírói gyakorlat ujabban teljesen mellőzi a fiatalkorúakra a rövid szabadságbüntetéseket s a terhelt fiatalokat rendszerint felmenti, csak azért, hogy a javító nevelést rendelhesse el.

Belgiumban az 1891 nov. 27-iki törvény (pour la répression de la vagabondage et de la mendicité), *Le Jeune* igazságügyminiszter kezdeményezésére, léptet életbe jelentékeny újításokat a fiatalkorúak kérdésében. E törvény ugyan még fenntartja a «megkülönböztetési képességgel» bíró fiatalok (16 éven aluliak) büntethetőségét, bizonyos esetekben azonban megengedi a büntetés *helyettesítését* javító iskolába (école de bienfaisance) utalással, valamint 18 éven aluliaknak a fogház kitöltése *után* javító iskolába helyezését. Csavargó, kolduló gyermekek (18 éven alul) szintén javítóiskolába helyezhetők.

Az 1909. év folyamán, épen a legközelebbi napokban, ugyszólván egyszerre megjelent három Btk.-javaslat, illetőleg tervezet: a *svájci* IV. javaslat, az *osztrák* és a *német tervezetek* szintén a modern eszmék hatása alatt állnak s gyökeres újításokat tartalmaznak a gyermek- és fiatalbüntetések kérdésében.

A legújabb *svájci javaslat* (10—13. §§.) a 14 évesnél fiatalabb *gyermeket* kiveszi a büntetőjogi üldözés alól. Kötelezi azonban a bírót, hogy az elébe hozott gyermek testi és szellemi állapotát, eddigi neveltetését gondosan puhatolja ki. Ha a gyermek elhagyatott, erkölcsileg romlott vagy veszélyeztetett, a bíró átadja a közigazgatási hatóságnak gondozás végett. Ha a gyermek különös kezelést igényel (lelkibeteg, buta, siketnéma, epileptikus), a közigazgatási hatóság megfelelő elhelyezéséről gondoskodik. Ha az előbbi esetek nem forognak fenn, a bíró a gyermeket az iskolai hatóságnak adja át, mely ha a gyermeket hibásnak találja, megdorgálja vagy iskolai elzárással bün-

teti. A 14—16 éves *fiatalkoru* büntetresre a bíró a következő intézkedések közt választhat: 1. az elhagyatott vagy erkölcsileg romlottat *kényszernevelőintézetbe* utalhatja, a hol addig tartható, míg nevelésére szükséges, de legalább is egy évig s legfeljebb 20-ik életéve betöltéseig. 2. Ha a fiatalkoru erkölcsileg oly romlott, hogy nevelőintézetbe nem adható vagy ott nem tartható, *javítóintézetbe* tétetik legalább 3, legfeljebb 12 évre. Mindkét intézetből az ifju feltételesen szabadonbocsátható s egy évig védő felügyelet alatt áll. 3. A lelkibeteg, elmebetegségben szenvedő, siketnéma fiatalkoru megfelelő intézetbe helyezendő. 4. Más esetekben *dorgálással* vagy 3 naptól 2 hónapig terjedhető *magánelzárással* büntethető. Ez utóbbi büntetés végrehajtása felfüggeszthető 6 hónaptól egy évig terjedhető próbaidőre. A 18—20 év közötti kiskoruak redukált büntetési tételekkel (életfogytiglani fegyház helyett legalább 5 évi fegyház) sújthatók.

Az új osztrák és a német tervezetek szövege még nem lévén birtokomban, ezekről részletesebb ismertetést nem adhatok. Mindkét tervezet általánosságban a legújabb európa törvényekhez és a svájci javaslatához csatlakozik, a büntethetőségi korminimum mindkettőben a 14-ik életév. *Németország* egyes részállamaiban (Baden, Poroszország) a kényszernevelésről külön törvények szólnak. *Ausztriában* pedig 1907-ben jelent meg törvénytervezet «a fiatalkoruak büntetőjogi kezeléséről és büntetőjogi védelméről».

Ime, a vázlatosan ismertetett törvények és javaslatok kzzáfoghatólag igazolják azt az állításomat, hogy a kulturállamok szinte vetélkedve reformálják a gyermek és fiatalkoru büntetésekre vonatkozó eddigi jogszabályaikat s lelkesedéssel karolják fel a gyermekvédelmet. A XX. század első tizede e részben tényleg egy egész új világot tár elénk, új eszmékkel, új intézményekkel. A legmerészebb, a legradikálisabb az ifju Észak-Amerika. Ő viszi keresztül, hogy a 16 évesnél fiatalabbat egyáltalán nem szabad büntetresnek tekinteni, a gyermek és fiatal-

koru által elkövetett bűncselekményt nem kell *jogsértésnek* minősíteni, hanem egy *társadalmi bajnak*, melyet nem megtorló büntetésekkel, hanem tisztán *nevelési intézkedésekkel* kell orvosolni s ezért nem is kell bevárni, míg a gyermek büntetett követ el, hanem *az elhagyatott, züllésnek indult fiatalt köznevelés, állami felügyelet alá kell helyezni* s ebben a szülei hatalom nem lehet akadály, mert a nevelés nem merő magánjog. Észak-Amerika fejezi ki bátran a modern kor jelszavát, hogy az érettebb fiatakoruakra s a még nem teljesen romlott büntetésekre *a megelőzés a fő, a megtorlás mellékes!* Az európai államok közül legbátrabb követője Amerika eszméinek és intézményeinek a hasonszellemű Anglia, a mely praktikus érzékével már rég felismerte a fiatakoru büntetések és a züllött gyermekek gondozásának óriási fontosságát s a mint sokban vezére, uttörője lett Amerikának is, viszont nem restelli átvenni az új világrész üdvösnek bizonyult új intézményeit.

De a többi haladó államok is — részint önmaguktól, részint a két vezérállamot követve — sorra fogadják el az új eszméket, új intézményeket. A nemzeti intézményeire oly rá-tartós Németországban is egymás után állítják fel a gyermek-bíróságokat. Öröndetes, felemelő tudat ez reánk. A tudomány egészséges, gyakorlatias eszméi szemünk láttára diadalmaskodnak; az emberiesség, a felvilágosodás, a kultura halad, növekszik s bizonyára feltartóztatlanul fog még tovább haladni és újabb diadalokat aratni.

II.

A *magyar Büntető Törvénykönyv* (1878. évi 5. t.-cz.) ép úgy, mint közvetlen előképe, az 1871-iki német BTK., a classicus büntetőjogi iskola tanait testesíti meg a gyermek és fiatakorban levő büntetésekre nézve. A francia Code Pénal szigorú doktrinár kiinduláspontját némileg még szorosabban követi, mint a német BTK.

A 12 évesnél fiatalabb *gyermek* ellen ugyan BTK-ünk 83. §-a értelmében bűnvádi eljárás nem indítható, mi történjék azonban a 12. évét meg nem haladott gyermek-büntetéssel, ez iránt a BTK. egy árva szócskával sem intézkedik. A bíró egyszerűen megszünteti az eljárást, mihelyt konstatálja, hogy a gyermek a büntett elkövetésekor még nem volt 12 éves s ezzel utnak ereszti a gyermeket, vissza a talán bűnös környezetbe, a biztos erkölcsi züllés útjára.

A második korosztály BTK-ünk 84. §-a szerint a 12–16 éves korban levő serdülő, ma u. n. *fiatalkorúak* csoportja. Az ő korban levők már büntethetők, de csak akkor, ha «a cselekmény bűnösségének felismerésére szükséges *belátással*» birtak. A ki ily belátási képességgel nem birt, az nem büntethető, azonban *javító-intézetbe* helyezhető 20-ik életéve betöltéseig. A belátási képességgel bírók a 85. §-ban megállapított reducált büntetési tételekkel (legfeljebb *5 évi börtön*) sújthatók. Az ilyformán szabadságbüntetésre ítélt fiatalok a büntetés tartama alatt a többi foglyoktól a 86. §. szerint elkülönítendőek, a mi azonban, sajnos, a legutóbbi időkig a papíron maradt.

A 16-ik életéven felül a fiatalkort annyiban méltányolja még BTK-ünk, hogy a 20 évesnél fiatalabbak halálra vagy életfogytig tartó fegyházra nem ítéltetők (csak legfeljebb *15 évi fegyházra* 87. §.) és a 20 évesnél fiatalabbak, ha fogházra ítéltettek, büntetésükből *6 hónapot* magánzárkában tölthetnek vagy e helyett ugyanennyi időre *javító-intézetbe* utalhatók. (42. §.) Ezenkívül a kihágási BTK. (1879:40. t.-cz.) négy szakasza rendelkezett még a fiatalkorúakról: a 19. §. szerint oly helyeken, a hol javító-intézet van, a 3 napnál hosszabb elzárásra ítélték, a kik életkoruk 20-ik évét még nem haladták túl, e büntetésüket javító-intézetben tölthetik ki, — a 65. és 66. §. szerint szintén csak oly helyeken, a hol javító-intézet van, az életkoruk 16-ik évét be nem töltött csavargó és kolduló gyermekek *egy évre* a javító-intézetbe helyezhetők, — a 32. §. szerint a

vétség miatt elítélt 12—16 évesek *elzárás* büntetése 6, halma-
zat esetén 8, esetleg 9 hóig terjedhet.

Ennyi az, amit BTK-eink a gyermek és fiatalkoru bün-
tetésekre tartalmaznak. Vegyük még hozzá, hogy ezek a szigorú
és rendszertelen szabályok is a gyakorlatban felette tökéletle-
nül lettek keresztülvive. A javító-intézetbe utalást, a minek
alkalmazását a törvény félénken, zavarosan és szűkmarkuan
megengedi, bíróságaink jó ideig alig vették igénybe. Nem is
vehették, mert 5 évig egyetlen javító-intézetünk sem volt.
1885-ben nyílik meg az aszódi javító-intézet, majd nagy lassan
még hármat épített az igazságügyminiszterium (1886-ban Kolozs-
vártt, 1889-ben Rákospalotán, 1895-ben Székesfehérvárott).
A 4 intézet befogadási képessége 1900 előtt alig ment 450-re
s felerészben rendszerint a szülők vagy gyámhatóságok által
beadott gyermekekkel voltak tele. A büntettet, vétséget vagy
kihágást elkövetett fiatalok százával ítéltek börtönre, fog-
házra, elzárásra* s zárattak össze a törvény tilalma dacára, a
felnőtt rabokkal, foglyokkal legtöbbször egy helyiségbe. Csak
1902-től javult némileg a helyzet, a mikor felépült az ötödik
(s legnagyobb) javító-intézet Kassán s az aszódi és a rákos-
palotai intézetek is a következő években jelentékenyen kibővit-
tetek. De még így is a fiatalkoru büntetéseknak alig egy
negyede volt javító-intézetbe helyezhető.

Érthető, ha BTK-ünk e doktrinár szöglethez csak-
hamar szemet szurt a büntetőjog modern eszméi iránt érdek-
lődő szakemberek körében s alig egy évtized múlva általános
óhaj lett a fiatalkorúak büntetési szabályainak gyökeres revi-
ziója. Már a Szilágyi Dezső-féle első Novella-javaslat (1892)
lényeges módosításokat tervez a BTK. idevágó szakaszain, az
azután megindult rendszeres actió pedig a BTK. novelláris módo-
sítása, majd revisiója iránt (a Magyar Jogászegyletben, a szak-

* 1907-ben összesen 12,108 fiatalkoru (12—18 éves) ítéltetett el. L. Balogh J.
id. m. 19. l.

sajtóban) teljesen megérlelték nálunk is az eszmét, hogy az egyik legégetőbb reform, amelyet a Büntető Novellában okvetlenül keresztül kell vinni: a BTK. idevágó tökéletlen rendelkezéseinek eltörlése s a gyermek és fiatalkoru büntetésekkel való elbánásnak *egészen új alapra*, a javító nevelés eszméjére fektetése és a *gyermekvédelem* ügyének törvényhozási szabályozása. A Magyar Jogászegyletben a 90-es évek alatt állandóan napirenden volt e kérdés, *Vargha Ferencz, Doleschall Alfréd, Moravcsik Ernő, Gruber Lajos, N. Fekete Gyula* nagybecsű előadásaikban, mások kisebb felszólalásokban vagy különböző dolgozatokban (Vámbéry R. s e sorok írója) szálltak sikra a kérdés modern irányu reformja mellett. Mondhatni egyértelmű kívánság lett: a korhatárok felemelése (14—18 év), a «belátási képesség» döntő jelentőségének eltörlése, a szabadságbüntetések helyett az erkölcsi büntetések (dorgálás, próbárabocsátás) behozatala s főleg a javító nevelés rendszeres alkalmazása. 1900-ban *Balogh Jenő*, az utolsó évtized büntetőjogi codificatiójának mozgatója és szellemi vezére, körvonalozta szabatosan a BTK. módosításának kereteit s ezek körében a fiatalkoruak büntetőjogi elbírálásának reformjait. Az ő 1902-iki tervezete lesz egyenesen a B. Novella II. fejezetének első tervezete.

Az új század hamarosan meg is érlelte a sürgetett és annyira kívánatos reformokat. A Büntető Novella ügyének többszöri fennakadása folytán törvényhozásunk előbb a *gyermekvédelem* ügyét reformálja s a Széll Kálmán nevéhez fűződő 1901. évi 8. és 21. törvenyzikkével felállítja az *állami gyermekmenhelyek* intézményét, melyekbe a 7 éven aluli, hatóságilag elhagyatottaknak nyilvánított gyermekek vétetnek gondozás alá 15 éves koruk betöltéseig. *Ruffy Pál*, kormánybiztos odaadó buzgólkodása folytán pár év alatt 18 gyermekmenhely s ezek kerületeiben 352 gyermektelep létesül, melyek által részint az intézetekben, részint családokhoz elhelyezve 1909. évben több mint 50,000 elhagyatott gyermek részesült állami gondozásban és nevelésben.

A gyermek és fiatalkoru *büntettesek ügyének* büntetőjogi és kriminálpolitikai szabályozását a hosszú előkészületek után (7 tervezet) 1908-ban megalkotott *Büntető Novellával*, az 1908. évi 36. törvénycikkkel sikerül megoldani. E korszakalkotó törvény értelmi szerzője kétségen kívül *Balogh Jenő*, a fiatalkorúak és a patronage ügyének leglelkesebb apostola a magyar kriminalisták közt. Neki sikerül a Büntető Novella rég huzódó ügyét a megvalósulás útjára terelni azzal, hogy megnyerte *Polónyi Géza* igazságügyminisztert annak, hogy a legégetőbbben sürgős büntetőjogi reformokat oldjuk meg egy rövid *Novellában*, az egész büntető törvénykönyv *revisióját* pedig készítsük továbbra is elő. Polónyi megbízásából Balogh hamarosan el is készíti (1907) a rövid Novella tervezetét, melynek *második fejezete* a gyermek és fiatalkoru büntettesek ügyét öleli fel s a legmodernebb szellemben szabályozza. A tervezet a szakkörök és a törvényhozás általános tetszésével találkozván, sikerült azt 1908-ban törvényerőre emelni. A Novella többi, szintén nagyjelentőségű reformjai (a feltételes elítélés, a leánykereskedés szigorú büntetése, a lopás büntetési tételeinek módosítása) már 1908 október 1-én életbeléptek, a II. fejezet azonban: „a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések» (15—35. §§.), 1910 január 1-én lépnek életbe.

A Büntető Novella II. fejezete, mely 1910 január 1-től a BTK. fentidézett szakaszait helyettesíteni fogja,* méltán foghat helyet az ismertetett külföldi reformtörvények mellett. Alapeszméje, kiindulási pontja is ugyanaz, a mi azoké: a gyermeket és fiatalkorut, ha büntettet követett is el, *nem büntetni, hanem megmenteni!* Nem a megtörlés, hanem a *megelőzés*, a fiatalkoru *erkölcsi megjavítása* a fő. A mi Novellánk is azért csak a legeslegvégső esetben engedi meg a fogházbüntetés alkalmazását a fiatalokra s gondoskodik, hogy az ily fogház-

* A B. N. IV. cikkének bevezető bekezdése hatályon kívül helyezi a BTK. 42., 83., 84., 85. és 86. §§-ait.

büntetés is (az amerikai Elmira- és az angol Borstal-intézetek mintájára) tényleg külön intézetekben (*„fiatalkorúak fogháza”*) hajtassék végre s ezek lényegileg szigorubb fajta javító-intézetek legyenek.

A B. N. II. fejezetének e valóban korszakos reformjai egyenként a következők:

1. A *gyermekkorra* nézve, ami jövőre is a 12-ik életév betöltéseig tart, a B. N. 15. §-a fentartja ugyan a BTK. szabályát, hogy a „gyermek” ellen «sem vád nem emelhető, sem bünvádi eljárás nem indítható», azonban részletesen gondoskodik arról, amit a BTK. elmulasztott, t. i. hogy mi történjék a büntetett vagy vétséget elkövető gyermekkel a további erkölcsi romlásának megakadályozása végett. Az új törvény e részben a védelmi intézkedések két sorozatát állapítja meg: a) ha a gyermek eddigi gondozói erkölcsileg megbízhatók, a hatóság, mely elé a gyermek került (rendőrség, ügyészség, bíróság) *átadhatja a gyermeket megfenyítés végett a házi fegyelemre jogosított egyénnek, vagy ha a gyermek iskolába jár, az iskolai hatóságnak.* Az iskolai hatóság a gyermeket *megdorgálhatja* vagy *iskolai elzárással* büntetheti; b) ha azonban a gyermek eddigi környezetében erkölcsi romlásnak van kitéve vagy züllésnek indult, a törvény imperative rendeli, hogy a gyermeket ki kell ragadni a mételyező környezetből. Az illető hatóság ezért *értel-síti a gyámhatóságot* és ha a gyermek érdekében halaszthatatlanul szükséges, a gyermeket ideiglenes felvétel végett a legközelebbi *állami gyermekmenhelybe* szállítja. A gyámhatóság intézkedik aztán véglegesen a gyermek *javító nevelése* iránt.

2. A *„fiatalkorú”* alatt a B. N. a 12—18 éves korban levő bűnelkövetőket érti. Ezekre nézve a B. N. első lényeges reformja, hogy a *fiatalkor felső határát* az eddigi 16-ról a 18-ik évre emeli. A másik fontos újítás, hogy a «belátási képesség» helyett a fiatalkorú *„értelmi és erkölcsi fejlettségének»* fenforgásától teszi függővé a büntetőjogi felelősségre vonást. (16. §.) A B. N. tehát nem mert ugyan gyökeresen szakítani a nálunk

is, mint Európaszerte, főleg a bíróságok körében uralkodó felfogással, t. i. a fiatalkorúak «büntethetőségével», vagyis nem merte kifejezetten elfogadni az északamerikai és az angol jog vezérelvét, hogy a fiatalkorú egyáltalán nem büntethető, tehát nem is tekintendő büntetetlennek, azonban lényegileg ezt a felfogást érvényesíti, erre akarja fokozatosan reászoktatni a bíróságokat, mert mint alább látni fogjuk, a fiatalkorúval szemben, ha a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettsége megvolt is, csak *erkölcsi* büntetéseket enged alkalmazni s csak legvégső esetben a fogházat.

A 16. §. ezenkívül részletesen gondoskodik arról, minő intézkedéseket tehet a bíró a 12—18 éves fiatalkorúval, a ki «a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi érettséggel» nem bírván, «*büntetőjogi*lag felelősségre nem vonható». Mig eddig a BTK. 84. §-a szerint ily esetben a bíró csupán a javító-intézetbe utalást mondhatta ki, a BN. szerint általában úgy járhat el vele, mint a 12 éven alóli gyermekkel, vagyis elrendelheti: a) *a házi felügyelet alatt tartást* (a törvényes képviselő, hozzátartozó vagy más alkalmas egyén által); b) *a házi fenyítést*; c) *az iskolai fenyítést*; d) ha pedig a fiatalkorú eddigi környezetében erkölcsi romlásnak van kitéve vagy züllésnek indult, elrendelheti *a javító nevelést*, vagyis gondoskodik a javító-intézetbe vagy gyermekmenhelybe elhelyezéséről.

A bírónak tehát a fiatalkorú vádlottal szemben nemcsak a «belátási» képességet, hanem a gyermek egész egyéniségét, *testi, szellemi és erkölcsi fejlettségét* vizsgálat tárgyává kell tennie, másfelől ha a fiatalkorút felelősségre vonhatónak nem tartja, *négyféle intézkedés* áll rendelkezésére, ahhoz képest, hogy melyiket tartja a fiatalkorú egyénisége és körülményei szerint a bűn útjától való visszatartására, erkölcsi megmentésére a legcélszerűbbnek s legüdvösebbnek.

3. Még nevezetesebb ujitásokat tartalmaz a BN. *a fiatalkorúak büntetési rendszere*, helyesebben a felelősségre vonható fiatalkorúakkal szemben tehető *intézkedések* tekintetében. E rész-

ben tényleg gyökeres reformokat, radicalis ujitásokat honosit meg a 17. §. Mig eddigelé a BTK. 85. §-a szerint a bírónak *a bűncselekmény sulya szerint* csak a *börtön, államfogház, fogház, elzárás és pénzbüntetés* közt lehetett válogatnia a fiatal-korúval szemben is, a BN. mellőzi a bűncselekmény sulya szerinti különböző büntetések skáláját s ezek helyett a «büntettes» fiatalkorura is erkölcsi büntetéseket, helyesebben óvó-intézkedéseket állapít meg s csak legutolsó eszköznek hagyja meg a fogházat és államfogházat. A *börtönt és a pénzbüntetést* (akár fő, akár mellékbüntetés gyanánt) *a fiatalkoruakra egyszerűsmindenkorra eltörli.*

A felelősségre vonható fiatalkoruakkal szemben a BN. szerint a következő «*intézkedések*» tehetők:

1. *dorgálás;*
2. *próbárabocsátás;*
3. *javitó nevelés;*
4. *fogház- vagy államfogház-büntetés.*

Pénzbüntetés, ugyszintén hivatalvesztés és politikai jogok gyakorlataának felfüggesztése nem állapitható meg. Más mellékbüntetés (foglalkozástól eltiltás, elkobzás) nincs kizárva.

Rendkívül fontos ujitása a törvénynek (18. §.), hogy a négy «*intézkedés*» közül a bírónak *nem a fiatalkoru által elkövetett cselekmény sulya, hanem az illető egyénisége szerint lehet és kell választania.* Vagyis a törvény teljes szabadságot ad a bírónak, hogy a felsorolt intézkedések közül «a törvényben meghatározott korlátok közt azt alkalmazza, a melyik a fiatalkoru terhelt jövőbeli magaviselete és erkölcsi fejlődése szempontjából kívánatosnak mutatkozik», de másfelől lelkére köti a bírónak, hogy mindig vegye figyelembe: a fiatalkoru *egyéniiségét* (öröklött hajlamait, testi, lelki állapotát), értelmi és erkölcsi *fejlettségének fokát, életviszonyait és az eset összes többi körülményeit.* Az alkalmazandó intézkedés megválasztásánál tehát jövőre a fiatalkoru *egyéniisége* a fődolog, az elkövetett cselekmény csak másodsorban, mint az egyéniség megállapításának egy jele

(symptomája) veendő figyelembe. Vagyis nincs kizárva, hogy kisebb vétség miatt is, nagyfoku erkölcsi romlottság esetén, a legszigorubb intézkedést, a fogházat válaszsza a bíró, viszont súlyos büntettek miatt is a tettes jelleméhez képest az enyhébb intézkedések valamelyikét alkalmazza.

A törvény mindössze annyiban korlátozza a bírót, hogy a dorgálást, mint legenyhébb eszközt, nem alkalmazhatja, ha 1. «a cselekmény súlyához mérten egy hónapot meghaladó fogház vagy államfogház lenne megállapítható, 2. ha a fiatalkoru egy hónapot meghaladó szabadságvesztéssel már büntetve volt» (19. §., utóbbi esetben a próbárabocsátást sem alkalmazhatja), továbbá, hogy fogházat, mint «szigorubb» intézkedést, csak halállal, fegyházzal, börtönnel- vagy fogházzal, államfogházat csak államfogházzal sujtott cselekmény miatt, elzárást pedig csak kihágás miatt alkalmazhat. (26. és 33. §§.)

A dorgálás és a próbárabocsátás tételes jogunkban ez idő szerint teljesen új intézmények. Mindkettő lényegileg erkölcsi büntetés, helyesebben *óvintézkedés*, kísérlet, melylyel a kevésbbé romlott, pajos, de még jóérzésű fiatalkorut szigorubb eszközök (javító-intézet, fogház) nélkül is a jó utra reméli téríteni a bíró. A *bírói dorgálást* a régi magyar szokásjog (1848 előtt) ismerte s az 1843-iki javaslat mint rendes büntetési eszközt kívánta behozni. A BN. nagyon bölcsen cselekedett, midőn legalább a fiatalokra meghonosítja s azt hisszük, csak üdvös hatása lesz és a fiatalok százaira lesz sikeresen alkalmazható az eddigi 1—2 napos elzárás, fogház helyett.

A «*próbárabocsátás*» egyenesen az amerikai «probation system» recipiálása. Lényege abban áll, hogy «a bíróság a fiatalkorut *ítélet hozatala nélkül*, megfelelő figyelmeztetés után, egy évi próbaidőre szigorú szabályokhoz kötött *felügyelet mellett* feltételesan szabadlábon hagyja». (21. §.)

Ez új intézmény behozatalát szintén csak a legnagyobb örömmel lehet üdvözölnünk. Egy hatályos eszköz lesz ez is az erkölcsi nevelés terén; a kevésbbé romlott, de kellő felügye-

let nélkül előreláthatólag erkölcsi sülyedésnek induló fiataloknak ily különös felügyelet alá helyezése bizonyára sokakat fog megakasztani a bűn útjára tévedésben s megmenti őket szintén a fogház vagy a javító-intézet szégyenétől s így az erkölcsi erő fokozására lesz alkalmas.

Rendes állami vagy társadalmi szervezetet a *pártfogói* tisztségre, az amerikai «pártfogó tisztviselő» (probation officer) mintájára a BN. nem létesít, hanem a bírót felhatalmazza, hogy a felügyelői tisztelet a fiatalkorú viszonyaihoz képest «törvényes képviselőjére, ha pedig erkölcsi fejlődése szempontjából kívánatos, állami gyermekmenhelyre vagy más e végből szervezett hivatalra, valamely gyermekvédő-egyesületre vagy erre alkalmas egyénre bizza és szükség esetében a fiatalkorú megfelelő elhelyezése felől is intézkedjék». (22. §.) Mindenesetre derekabb lett volna, ha a törvény «állami pártfogó tisztviselői» hivatalt szervez, így az új intézmény sikere jobban biztosítva lett volna, de talán remélhető, hogy az országszerte fellendült patronage-mozgalom folytán egyes patronage-egyletek is fognak ily hivatalt szervezni vagy tagjaik közül akadnak erre önként vállalkozók. (Habár Anglia példája erre nézve nem nagyon biztató, ott is megpróbálták előbb elkerülni a pártfogó tisztviselő intézményt s utóbb 1907-ben kénytelenek lettek azt felállítani). A «próbárabocsátás» sikere legelső sorban az alkalmas és buzgó «pártfogó» tisztviselőkön fordul meg.*

Fontos ujtítás, hogy a felelősségre vonhatónak talált fiatalkorú *javító-intézetbe* is utalható (eddig csak a felmentett fiatalok voltak idehelyezhetők), sőt a törvény az erkölcsileg veszélyeztetett, de még nem teljesen romlott ifjakra egyenesen «a

* A B. N. első fejezete már 1908 okt. 1-től meghonosította az u. n. *feltételes elítélést*, az egy hónál nem hosszabb fogházbüntetés végrehajtásának feltételes (3 évre) felfüggesztését. Ez eddig fiatalkorúakra is alkalmazható volt, 1910 jan. 1-től azonban a próbárabocsátás váltja fel a feltételes elítélést. A törvény szavai szerint ugyan nem lesz kizárva mindkét intézmény alkalmazása, de a II. fejezet alap gondolatának az felel meg, ha jövőre fiatalokkal szemben csak a próbárabocsátást alkalmazzák. Ugyanigy vélekedik Balogh id. m. 257.

javitó nevelést» óhajtja szabálylyá tenni. A 24. §. szerint ugyanis «*javitó nevelést rendel el a bíróság, ha a fiatalkoru eddigi környezetében a romlás veszélyének van kitéve, züllésnek indult vagy értelmi és erkölcsi fejlődése érdekében a javító nevelés más okból szükségesnek mutatkozik*». A javító nevelés elrendelése mindig *határozatlan időre* történik s legfeljebb az illetőnek *21-ik életéve betöltéseig* terjedhet. A beutalt legalább *egy évig* okvetlenül az intézetben tartandó, ha «*teljesen megjavultnak*» látszik, a felügyelő hatóság véleménye alapján az igazságügyminiszter által *két évi próbaidőre*, feltételesen szabadonbocsátható. (25. §.) Ugyancsak nevezetes ujtás, hogy a BN. megengedi a fogházbüntetésre ítélt fiatalkorunak *utólagos*, a fogház kitöltése után javító-intézetbe helyezését. A bíró ezt akár már a fogházbüntetést megállapító ítéletben, akár később a felügyelő hatóság javaslatára elrendelheti, *ha ettől a fiatalkoru gyökeres erkölcsi átalakítását reméli*. (28. §.)

Gyökeres reformokat létesít a BN. a fiatalkoruak *fogházbüntetésére* nézve, sőt mondhatni, hogy a «*fiatalkoruak fogháza*» név alatt egy egészen új intézményt honosít meg, mely lényegileg az angol Borstal-intézetnek fog megfelelni.

A «*fogház*» büntetést mint a legvégső intézkedést a BN. csak akkor kívánja alkalmazni, ha az értelmileg és erkölcsileg *fejlettebb* fiatalkoru cselekménye nagyobbfoku romlottságról, rosszakaratról, viselkedése különös makacsságról tesz tanúságot, a mikor «*az állami beavatkozásnak szigor alakjában kell jelentkeznie*». (Min. Ind. 56. l.) A 26. §. azért kifejezetten rendeli, hogy a 15 évesnél fiatalabb büntetettre fogházbüntetés «*csak a legsúlyosabb esetekben*» állapitható meg. A fogház így voltaképen a 15—18 évesek büntetési eszköze, mely határozott tartamban s «*a bűnösség súlyához mérten*» állapítandó meg. A fogházbüntetés terjedelmére nézve is lényeges ujtást látunk. Mig eddig a fiatalokra 1 naptól 2 évi tartamban lehetett a fogházat megállapítani, a BN. szerint *a fogház legkisebb tartama 15 nap, leghosszabb*, ha halállal vagy fegyházzal sujtott

cselekményt követett el: *tíz év*, más esetekben *5 év*.^{*} A minimum és maximum e jelentékeny felemelését igazolja az, hogy a fogháznak, ha valóban «szigorubb» intézkedés akar lenni, nem szabad 1—2 napra szólni, tehát legalább is érezhető szabadságelvonást kell tartalmaznia, a maximum kitolását pedig megmagyarázza egyrészt az, hogy eddigelé a 17—18 éves fiatal gyilkosság miatt 15 évi fegyházra is volt ítélhető s így a BN. ujtása így is jelentékeny enyhítés, másfelől az, hogy a «fiatalkorúak fogháza» lényegileg csak szigorubb jellegű javító-intézet lesz, a minek hogy kellő eredménnyel járjon, huzamosabb tartamúnak kell lennie. A fiatalkorúak fogházában különben is a legelzüllöttebb, erkölcsileg romlott fiatalok lesznek, ezek erkölcsi átalakítása bizonyára hosszabb időt kíván.

Ennek felel meg a 27. §. azon rendelkezése is, hogy az *«egy hónapot meg nem haladó fogházbüntetés más letartóztató intézet magánzárkájában is végrehajtható»*. A magánelzárás ugyan fiatalokra nem helyeselhető, de mégis feltétlenül helyesebb, mint a felnőttekkel összezárás.

Hogy a *fiatalkorúak külön fogházával* a BN. tényleg az angol *Borstal-intézeteket* akarja meghonosítani, ezt világosan igazolja az is, hogy «a fiatalkorúak részére felállított külön fogház»-ban tölthetik ki fogházbüntetésüket a *18—21 éves koru elitéltek* is. (27. §.) Csak a legnagyobb örömmel üdvözölhetjük ezt a reformot is, a mi különben nem lesz egyéb, mint a BTK. 30 év alatt papíron maradt 86. §-ának végrehajtása. Most már a BN. imperativ rendelkezése folytán a fiatalok mindenesetre *külön fogházakba* lesznek helyezendők, vagyis részükre külön intézetek lesznek kijelölendők, ami különben már 1905-ben a *kassai fogháznak* fiatalok fogházává kijelölésé-

* A fiatalkorura kiszabható *államfogház* büntetés tartama maradt a régi: 1 naptól 2 év. A kihágás miatt megállapítható *elzárás* leghosszabb tartama 2 hó lehet. *Kihágás* miatt a fiatalkorúval szemben fogház és államfogház kivételével az összes fenntebbi intézkedések (15—25. §.) alkalmazhatók (33. §.).

vel megkezdődött, de sajnos, azóta abbanmaradt.* A fiatalokoruk fogházának rendszerét igazságügyminiszeri rendelet fogja megállapítani.

A fogházbüntetésre ítélt fiatalokor szorgalom és javulás esetén a büntetés két harmadának kitöltése után feltételes szabadságra bocsátható. Az igazgató ily esetben ép úgy, mint a javító-intézetből kísérletileg kihelyezettke nézve, gondoskodik megfelelő elhelyezésükéről «a gyermekvédő-egyesületek vagy az e végből szervezett hivatalok közreműködésével». Sőt a végleg kibocsátottak elhelyezéséről is köteles gondoskodni az igazgató. (30. §.)

★

A Büntető Novella II. fejezete kétségen felül korszakot alkotó lesz a magyar büntetőjog történetében. Életbeléptével, 1910 január 1-től kezdve a múlté lesz BTK-ünknek egy elavult, az új koreszmék által tulszárnyalt része. Diadalmaskodik nálunk is a modern kor uralkodó eszméje: az *emberiesség*. A gyermekket és fiatalokorut többé, ha a korával járó pajkos-ság vagy szerencsétlen helyzete, elhagyatottsága vagy rossz hajlamai a bűn útjára sodorták is, nem drákói szigorral, nem börtönnel és fegyházzal, a gyermekes csinyért nem 1—2 napi fogházzal fogjuk sujtani, hanem emberszeretettel felemelni, a jó utra terelni, megadni neki azt utólag, a mit balsorsa a legtöbbjüktől megtagadott: az erkölcsi nevelést. Nem szentimentalizmus, nem kegyeskedés vagy doktrinárkedés ez, a mivel a mai gyermekvédelmi, javító nevelési mozgalmat «a gyakorlatias felfogásuak» gunyolni szokták, hanem *egy újabb és hatalmas lépés a kultúra, a művelődés, a haladás útján*.** Legfényesebb

* A fiatalokoruk második külön fogháza Gyulafehérváron fog felépülni. 1910-re egy millió korona irányoztatott elő e célra. Csak ez is oly luxuriosus ne legyen, mint a kassai javító-intézet!

** Helyesen mondja Baernreither: «A gyermekvédelem és a fiatalok büntetőjoga nem elszigetelt kérdések a törvényhozás és kormányzás terén, hanem kulturfeladatok, a nevelési politika, a néperköls és népégéségügy fejlesztésének problémái». (Id. m. Előszó XII.)

czáfolat ez akadékoskodásokra a fentebb ismertetett külállamok, de különösen Amerika, Anglia, Hollandia példája.

Ha a gyakorlatias észjárásu amerikaiak és angolok *állami és társadalmi kötelességnek* ismerik az elhagyatott gyermekek gondozását, a büntetett elkövetett fiatalok javító nevelését, ha versenyezve azon fáradoznak, mily uton-módon mentsék meg a gyermekeket és fiatalkorúakat, az eddigi durva és erkölcsrontó büntetések mellőzésével, az erkölcsi romlástól: akkor ez a mozgalom, ez a modern irány nem lehet ábrándozás, lágyszívűség, hanem épen *a leggyakorlatiasabb védekezés* az állam és társadalom részéről a gyermek-kriminalitás kézzelfogható veszélyei ellen, a legbölcsebb és emberiesebb önvédelem s egyuttal *a leghasznosabb és legjövödelmezőbb befektetése* az állam és társadalom erre a célra szánt millióinak. Igen, mert a gyermek-védő- és javító nevelő-intézetek által ezer meg ezer *emberéletet* mentünk meg, ezer meg ezer *tisztességes munkást* faragunk azokból, a kik e nélkül feltétlen bizonyossággal kivétel nélkül a társadalom és állam ellenségeivé, igazi büntetetteké fejlődtek volna.

Nem gáncs vagy kicsinylés illeti azokat, kik e modern reformeszméket hazánkban is elterjesztették és kitartó küzdelemmel diadalra juttatták, hanem a legteljesebb elismerés és hála, hogy e téren hazánkat is a kulturállamok sorába juttatták.

III.

A Büntető Novella II. fejezetének megalkotásával a gyermekek és fiatalkorúak ügyének kriminálpolitikai szabályozása koránt sincs befejezve. A szilárd és biztos alapok ugyan le lettek rakva, de a kiépítés nagy műve még — most következik.

Mindenekelőtt nagy és nehéz munka lesz maga az életbe-
léptetés, a BN. II. fejezetének végrehajtása. A törvényhozás mindössze másfél évet adott az életbeléptetési munkálatokra.

Sokan, nem alap nélkül, aggódtak is az idő rövidsége miatt. Az igazságügyminisztérium illető szakosztályainak odaadó buzgalma s több szakférfiu, főleg Balogh Jenő fáradhatlan közreműködése folytán azonban az akadály nélküli életbeléptetés már biztosítottnak tekinthető. A különböző végrehajtási rendeletek és utasítások a legközelebbi napokban megjelennek. Gondoskodva van a megfelelő számú intézetekről is. Mint *Balogh Jenő* írja: 1910 január 1-től körülbelül 3500 főnyi befogadási képességű intézet áll a bíróságok rendelkezésére.* Nem kell tehát — mint a BTK. életbelépte után történt — megfelelő intézet vagy hely hiányában papíron hagyni a BN. valamely rendelkezését. A «fiatalkorúak fogházai» is kellő számban ki vannak jelölve.** A bíróságok és közigazgatási hatóságok tehát nyugodtan alkalmazhatják a BN. szabályait. Hogy az életbelépés ennek dacára nem fog döczenés nélkül menni, az érthető és természetes, de jóakarát és buzgalom, a törvény szellemének átérzése átsegítenek a nehézségeken.

Mik aztán a további teendők? Erre nézve legyen szabad csak a legfőbb pontokra reámutatnom, hiszen a gyakorlat fogja megmutatni, hol és mi a hiány, miket kell törvényhozási vagy kormányzati uton pótolni.

Legelső s törvényhozásilag megoldandó kérdés nézetem szerint: *a fiatalkorúak bíróságainak szervezése s az eljárás szabályozása a fiatalok ügyeiben.* Az uttörő munkát ugyan e részben az 1908 aug. 17-én 20,003. sz. a. kiadott igazságügyminiszteri rendelet már elvégezte s 1909 január 1-től a Büntető Novella II. fejezetének uralmát egy évvel megelőzve, Budapesten és

* *Balogh*; id. m. 274. Az öt javító-intézetben az újabb kibővitések folytán 1680 a fiatalkorúak fogházaiban 1200 hely van, ezenkívül az Országos Gyermekvédő Liga és egyes patronage-egyletek intézeteiben több száz gyermek elhelyezhető.

A B. N. szerint jövőre nemcsak állami javító-intézetek lesznek, hanem társulatok, magánosok is létesíthetnek ilyeneket.

** Fiatalkorúak fogházává alakították át (fokozatosan) a *kőbányai gyűjőfogház*; a második országos intézet lesz a *gyulafehérvári*. Ezen kívül a *fiatalkorúak kerületi fogházai* gyanánt szemelte ki a kormány a brassói, győri, kassai, kolozsvári, lugosi, marosvásárhelyi, nyíregyházai, pécsi és zombori fogházakat. *Balogh* id. m. 274.

egy-egy nagyobb városokban (a hol 2 vagy több járásbíró vagy törvényszéki tanács látja el a bűnügyeket) már tényleg működnek is a fiatakoruak bíróságai s örömmel jegyezhetjük fel, hogy szép eredménnyel, — azonban ez a megoldás természetesen csak kezdet, kísérlet, amelyet mielőbb követnie kell a teljes és végleges szervezésnek. A BN. szelleméből folyik, hogy a gyermekek és fiatalok bűnügyeiben eljáró bírónak nem rideg, a megtorló igazságot kereső büntető bírónak, hanem jóindulatu emberbarátnak kell lennie, a ki ha kell szigorral, de a hol ez felesleges, tudjon szelidséggel, atyailag bánni a fiatakoruval. E végből e feladatra mindenütt *külön bírák* jelölendők ki s részükre *külön eljárási szabályok* alkotandók.

Ezzel kapcsolatos, esetleg ugyanazon törvényben megoldható, a *párfogó tisztviselői hivatalok szervezése*, a bíróságok segédszervei gyanánt. A próbárabocsátás intézményének, valamint a javító-intézeti nevelés eredményének biztosítása végett ez intézmény hivatalos szervezése, mint fentebb előadtam, elengedhetetlen.

A második nagy feladat a *gyermekvédelem rendszeres és kimerítő codificálása*. A magyar törvényhozás ugyan, mint fentebb érintettem, e részben is megtette már a kezdeményező lépéseket s «*az állami gyermekmenhelyekről*» szóló 1901. évi 8., és «*a közsegélyre szoruló hét éven felüli gyermekek gondozásáról*» alkotott 1901. évi 21. törvénycikkkel lerakta e téren is a szilárd alapokat. Majd az 1903. jun. 24-én Széll Kálmán belügyminiszter által kiadott «*Gyermekvédelmi szabályzat*», legutóbb pedig az 1907. június 13-án gr. Andrássy Gyula belügyminiszter által kiadott 60,000. sz. rendelet, mely a 12 éven aluli büntetett gyermekeket s a 12—15 év közötti erkölcsi romlásnak kitett vagy züllésnek indult fiatalokat az állami gyermekmenhelyekbe utalja, folytatták a nemes munkát, — azonban kétségtelen, hogy mindez csak a kezdet, melyet épen az eddig is elért nagyszerű eredmény által lelkesítve, az államnak és társadalomnak tovább kell építenie.

A «gyermek védelméről», erkölcsi gondozásáról *részletes, kimerítő törvényt* kell alkotnunk, melyre nézve kitűnő minta is van előttünk az új angol gyermektörvényben. Szükséges lesz nálunk is *a gyámsági törvény* (1877:XX. t.-cz.) *revisiója*, vagyis a gyermekeiket elhanyagoló vagy erkölcsi romlásukat előidéző szülők szülei hatalmának felfüggesztése vagy megszüntetése, szükség lesz *a gyermektartással foglalkozók szigorú és hatályos ellenőrzéséről*, *a gyermekek testi vagy erkölcsi épségét fenyegető veszélyek* (alkoholizmus, dohányzás, pornográfia, koldulás, csavargás) *megakadályozásáról* stb. erélyes rendszabályok által gondoskodni.

Ugyanebben a törvényben, avagy külön törvényben kell szabályozni *a javító-nevelés rendszerét*, *a javító-nevelőintézetek és gyermekmenhelyek szervezeti szabályait*, ami eddigelé miniszteri rendeletek által történt.

Egy további szintén nagyjelentőségű feladat *a patronage-ügy* szilárd alapokra fektetése. E téren is pár év óta eléggé nem magasztalható munkát fejtett ki s öröndetes eredményt ért el egyes lelkes emberbarátok buzgalma, első sorban az Országos Gyermekvédő Liga, azonban bizonyára még nagyobb és biztosabb lesz az eredmény, ha ennek a különben első sorban társadalmi tevékenységnek a kereteit, szervezetét is egy külön törvény határozza meg.

Ime, minő széles munkatér, mily gazdag munkaprogramm az államra és társadalomra egyaránt, mely még megoldásra vár. Az uttörés legnehezebb munkája már megtéve, rajtunk és a következő nemzedékeken a sor, hogy a nemes munkát tovább építsük s teljesen diadalra juttassuk a modern koreszmét: *a gyermekek és fiatalok megmenekítését a bűn útjától s az elbotlottak erkölcsi átalakítását*, a büntetés helyett *a javító nevelést*.

Ugyane szerzőtől legujabban megjelent:

A tételes jog alapelvei és vezéreszméi.

A jogbölcseészet mint alapvető és összefoglaló (általános) jogtudomány kézikönyve. I. kötet. 457 l. Budapest, 1908.

A magyar büntető eljárás tankönyve. Harmadik kiadás. 651 l. Budapest, 1908.

A magyar büntetőjog tankönyve. Harmadik kiadás. 869 l. Budapest, 1909.

A jogtalanság mint a büntetendő cselekmény ismérve. 76 l. Budapest, 1909.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.